

«en annen forståelse av helsetiltak»

Forarbeid til et studie av folkehelsepolitikk og transformasjonen av en bydel

Joakim Slinning Lange

Masteroppgave

Høsten 2019

Antall ord: 26751

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Oppsummering	4
Beskrivelse av det åpne studiet	7
<i>Jeg kommer i kontakt med Foucaults tekster</i>	10
Presentasjon av "history of governmentality"	12
<i>Diplomatisk-militært apparat</i>	15
Den Europeiske Balansen.....	16
<i>Politiapparatet</i>	18
Koblinger mellom det militær-diplomatiske apparatet og politiapparatet	19
Nærmere om politiets funksjon, instrumenter og måte å gripe inn på	21
<i>Økonomenes kritikk av raison d'État</i>	25
Transformasjonen av <i>raison d'État</i> rundt spørsmålet om økonomisk styring	27
"En annen forståelse av helsetiltak"	33
<i>Innledning</i>	35
Om det polemiske og kritikkenes formål.....	43
<i>Presentasjon av Augestads artikkel – problemstilling, empiri, analyse og konklusjon</i>	48
<i>Analyse av Augestads konklusjoner</i>	51
"en annen Foucault" – Augestads operasjonaliseringer av Foucault.....	51
Svakheten ved forståelsen av makt som et styrkeforhold.....	58
Idéen om styrkeforholdet ligger til grunn for Augestads forklaring på forholdet mellom makt og kunnskap	62
Helsediskursens mange virkninger.....	73
Oppsummering	75
<i>Den biopolitiske konklusjonen</i>	76
Fra man-as-body til man-as-species	77
Normering – normalisering.....	80
Power, knowledge, population	88
Om siteringen	91
Litteratur	93

Forord

Tusen takk til alle som har vært en del av denne lange og enda ikke avsluttede prosessen.

Oppsummering

Denne teksten er skrevet som et forsøk på å finne ut hvordan jeg skulle undersøke det jeg identifiserer som et forhold mellom det norske folkehelsearbeidet og transformasjonen av en av Bergen kommunes bydeler. Studiet har vært åpent og det har vært vanskelig å orientere seg i den eksisterende litteraturen; både fordi min egen problemstilling har vært uklar, men også fordi jeg av en eller annen grunn ikke har klart å overføre innsikter i den eksisterende litteraturen over på mitt eget case.

Jeg ser relevansen av å trekke på innsiktene studiene som Michel Foucault har gjort i forhold statlig styringskunst. Samtidig har jeg lenge hatt vansker med å operasjonalisere det Foucault har skrevet. I denne oppgaven har jeg forsøkt å posisjonere mitt eget studie, eller det som da ikke ennå er et studie, i forhold til et annet forsøk på å bruke Foucaults innsikter og begrep til å studere den norske helsepolitikken. Etter å ha gått gjennom Pål Augestads analyse av Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, kommer jeg med følgende bemerkninger:

Pål Augestads analyse er ikke egnen for å forstå forholdet mellom kunnskap og makt, et forhold som ikke kan forstås med referanse til seg selv. For å forstå forholdet mellom makt og kunnskap, vitenskap og avgjørelse må man heller se til populasjonen.

Augestads analyse av helsepolitikk halter for han forstår makten som et mikrofenomen som noe som gjøres i praksis, forstått gjennom tiltak og praksis; statsforvaltningen og vitenskapsmenn får her en essens som Augestad forklarer gjennom teorien om at makt er et styrkeforhold (en påstand som tilsynelatende er berettiget fordi den springer ut av Foucault selv, men som ved nærmere ettersyn viser seg å ha fatale implikasjoner for Augestads evne til å analysere forholdet mellom kunnskap og makt, vitenskap og statsforvaltning).

Augestad er investert i det spillet han forsøker å belyse ved at perspektivet hans skriver seg inn som maktreelasjonenes ureduserbare motpart.

Dermed befinner han seg både innenfor den situasjonen han forsøker å se ”utenfra”, samtidig som han har en utvendiggjort forestilling av staten, vitenskapen og forholdet mellom dem.

Fordi Augestad har dette utvendiggjorte perspektivet på staten ser han flere likheter mellom fenomener enn hva godt er, og han ”forklarer” makten ved å referere til trekk ved dens overflate (tiltak, praksiser).

Selv om samfunnsvitenskapene ikke har samme status som naturvitenskapene kunne vi sagt at Augestad her fremviser distinkte eksempler av det Gaston Bachelard identifiserte som førvitenskapelig tenkning; forklaringene hans baserer seg på essensialistisk og metaforisk tenkning som ikke bidrar til å klargjøre forholdet mellom kunnskap og makt, og som heller ilegger disse et essensialistisk slør, og gir denne relasjonen en essens som kan gjøre oss mindre skikket til å forstå hva som foregår enn det vi gjør uten Augestads tekst.

Augestad kommer med følgende forbehold:

”Det å overføre Foucaults maktanalyser til et annet empirisk felt er i seg selv et tvilsomt prosjekt som nok vil få mange ”kjennere” til å rynke på nesen. Foucault ønsket ikke å finne opp nye begreper, for i neste omgang å tre disse ned over samfunnsformasjonen. Han ville ikke ta utgangspunkt i et bestemt begrepskjema,

men ønsket isteden å undersøke hvordan ulike institusjoner og epoker selv tematiserer sine praksiser” (Augestad, 2005 s. 34).

Problemet er ikke så mye at Augestad her bryter med en lov fremsatt av kjennere, så mye som at han gjennom sin forestillingsevne har gjort Foucaults maktanalyser til et element som ikke passer inn i ”et *annet* empirisk felt”. Augestad fremviser her en tingeliggjøring av ”Foucault” som på den ene siden er uheldig for vår forståelse av hva perspektivet hans innebærer, og som på den andre siden er representativt for Augestads posisjon generelt.

I denne teksten har jeg forsøkt å vise hvordan en slik posisjon ser ut og hva Foucaults innsikt og analyser kan få av betydning for hvordan vi burde forstå forholdet mellom vitenskap og avgjørelse i dagens konkrete situasjon. Men heller enn å vise til ”makt” som noe som allerede eksisterer som et element i verden som *danner* relasjonene vi uansett må ta del av viser jeg til den måten populasjonen kan forstås som korrelatet til maktteknologiene og objektet for kunnskap.

Beskrivelse av det åpne studiet

Jeg har i stor grad latt ”intuisjonen” styre og tatt valg basert på det som steg opp fra caset/gjennom undersøkelsen. Dette er en fin måte å si at jeg i mange tilfeller ikke har hatt et veldig bevisst (artikulert) forhold til min egen forskningspraksis, og at valg og innsamling av data ikke har vært særlig systematisk og inngående. Det har for eksempel ofte vært slik at jeg har ant relevansen av å gå i en viss retning, uten å klare å redegjøre for valgene mine. Det du leser nå er for det meste etterrasjonaliseringer.

Trolig skyldes dette min egen manglende faglige erfaring. Hadde jeg allerede hatt en faglig forankring eller i det minste en tanke om teoretisk rammeverk eller noe som lignet på en problemstilling ville retningen trolig ha kommet tidligere.

I bacheloroppgaven min hadde jeg gjennomført en undersøkelse av hvordan benker ble brukt av offentlige myndigheter i USA til å ekskludere uønskede individer fra offentlig rom. Dette temaet sprang ut fra helt hverdagslige observasjoner, som at benkene på busstoppet ved campus hadde et armlen på seg (som for øvrig var svært upraktisk å lene armene sine på), som jeg først antok var uttrykk for at kommunen hadde latt lokale kunstnere få lov til å designe nye typer benker. Så flott, tenkte jeg. Senere ble det imidlertid klart at armlenet – eller ”midtdeleren” som det jo heter – var plassert der med den eksplisitte hensikt å gjøre det ubehagelig for (ehem) ”visse mennesker” å benytte benkene til å sove på.

Denne oppdagelsen var et ganske stort sjokk for meg – skjernet som jeg var for tanken på at noen skulle ville bruke benken til noe annet enn å sitte på; og for tanken på at

myndighetene aktivt brukte det fysiske miljøet og gjenstander i det til å påvirke innbyggerne. Det var ikke slik makt fungerte, tenkte jeg. Makt var jo noe som foregikk mellom to individer. Det hadde vi lært på sosiologistudiet hjemme i Norge.

Undersøkelsen bestod da i å tenke meg frem til ulike måter jeg tenkte at benker kunne bli brukt til å ekskludere. Utfra dette abstrakte utgangspunktet lette jeg etter tilfeller som kunne passe med, utvide eller utfordre den konseptualiseringen jeg hadde laget meg. Og deretter forsøke å finne ulike forklaringer på hvorfor visse mennesker ble ekskludert fra offentlige rom.

Gjennom denne perioden fant jeg meg en måte å jobbe på som var spennende og som gav meg innsikter som radikalt brøt med det jeg allerede visste om. Jeg hadde lyst til å gjøre noe lignende i masteroppgaven min. Prosessen jeg så for meg lå tett opp til dette John Muir-sitatet: ”When one tugs at a single thing in nature, he finds it attached to the entire universe”; gå ut, plukk opp noe og se hvordan det kobler seg til verden. Og særlig hadde jeg lyst til å ta utgangspunkt i det fysiske miljøet – livløst og uinteressant for maktutøvelse som det først kanskje fremstår.

Jeg forsøkte å gjøre noe lignende i Bergen ved å studere det nye bossnettet som var på vei til å bli installert i sentrum, men jeg fikk ikke til å aktualisere bossnettet i Bergen på den samme måten som jeg hadde gjort benkene i Berkeley.

Etter mye om og men falt valget på å studere planleggingen av det fysiske miljøet. En av professorene på instituttet satte meg i kontakt med en venn av seg som arbeidet i plan- og bygningsetaten, og det var slik jeg oppdaget det strategiske planprogrammet for Laksevåg.

Den første fasen av undersøkelsen gikk med på å intervjuere planleggerne som var involvert i utformingen av planprogrammet. Jeg ønsket å vite hvordan de forholdte seg til arbeidet, og hvilke utfordringer og problemstillinger som var involvert i et slikt arbeid.

Gjennom denne prosessen kom jeg i kontakt med koordinatoren for områdesatsingen for Indre Laksevåg, som hadde et tett samarbeid med planleggerne for det strategiske planprogrammet.

Jeg benyttet meg av disse kontaktene i kommunen til å gjøre meg kjent med det kommunale systemet og det som foregikk i det jeg etter hvert begynte å kalle ”transformasjonen av Indre Laksevåg”.

Det ble etter hvert klart at jeg også var nødt til å snakke med noen av de innbyggerne som hadde involvert seg i utviklingsprosessen. Dette satte i gang undersøkelsens andre fase. Her var jeg interessert i å undersøke hvordan transformasjonsprosessen fremstod og ble opplevd av innbyggerne i transformasjonsområdet.

Det var en deprimerende periode av livet mitt. Det var flere funn som var påkjennende å ta innover seg. Den klare forskjellen mellom ”løftene” som lå i medvirkningen og de konkrete opplevelsene innbyggerne satt med – av at deres stemme ikke hadde noen reell innflytelse gjennom medvirkningsplattformen, at de ikke hadde et tilstrekkelig ressursgrunnlag for å yte effektiv motstand (for eksempel gjennom å hyre inn advokater som kunne ta seg av det arbeidet som de på sin egen fritid måtte gjøre på egenhånd); intensjonene om å sikre en transformasjon som kom innbyggerne og området til gode, og den betydningsfulle rollen som de private utbyggerne så ut til å spille for hva som faktisk kom til å skje.

Det har vært utfordrende å skulle orientere seg mot et bestemt faglig punkt med utgangspunkt i caset jeg studerte. Masteroppgaven skulle være en anledning til å dykke dypere ned i en aktuell problemstilling og belyse denne gjennom relevant teori. Jeg benyttet meg av en åpen tilnærming fordi jeg antok at dette ville eksponere meg for nye elementer som jeg ikke allerede var kjent med, og derfor tvinge meg selv til å tenke i andre baner enn de jeg kjente til.

Jeg støtte imidlertid straks på problemstillingen at det feltet jeg begynte å undersøke var proppfulle av problemstillinger og konfliktlinjer, og av aktører som kunne ha interesse av at jeg skulle ta opp nettopp deres problemstillinger. Jeg vet ikke hvorfor, men noe med den situasjonen fikk meg til å snu i en retning ingen hadde bedt meg om.

Da jeg var i ferd med å ta opp undersøkelsen av ”medvirkning i planleggingen”, lot jeg være fordi ”enda et” studie som påpeker at innbyggerne ikke får det de ønsker ut av kommunens og utbyggernes løfter, ikke akkurat var noe som ville overraske så veldig mange; og en kritikk av medvirkningens habermasianske grunnlag var heller ikke noe jeg var særlig interessert i å bruke tiden min på.

Jeg kommer i kontakt med Foucaults tekster

På dette tidspunktet kom jeg i kontakt med Foucaults *bio-politikk*. I siste kapittel av *Seksualitetens historie* og siste forelesning av *Society Must be Defended* tar Foucault opp det faktum at suverenen har gått fra å forårsake død og tillate liv (”*make death and let live*”), til å skape liv og tillate døden (”*make live and let die*”). Foucaults bemerkning var at Vestlige stater gjennom ”populasjonen” har tatt menneskers biologiske kvaliteter som objekt for styring. Makten opererer nå gjennom et regulerende register som retter seg mot befolkningen, som forsøker å gripe de faktorene som påvirker de biologiske elementene i befolkningen; og gjennom et sett med disiplinære teknikker og mekanismer rettet mot den enkeltes kropp.

Dette representerte et spesielt brudd i prosjektet mitt. Frem til da hadde jeg vært oppslukt i ”transformasjonen av Indre Laksevåg”. Aktørene som var involverte, spillet som foregikk mellom dem; hvorvidt løfter ble holdt, blått ble kastet, eller hvem som egentlig satt med makten i dette lokale systemet.

Gjennom bio-politikk-begrepet ble det imidlertid glassklart at planprogrammet og områdesatsingen også kunne forstås i forhold til overordnede planer og strategier som ble fremsatt i forsøket på å regulere og disiplinere. Det ble nå mulig å se transformasjonen utenfra, i forhold til et annet prosjekt. Denne koblingen ble tydelig da jeg ble bevisst det forholdet som områdesatsingen hadde til det norske folkehelsearbeidet. Etter en stund ble det også klart at det strategiske planprogrammet, gjennom forsøket på å implementere kommuneplanens forslag om å transformere Bergen til Gåby i Indre Laksevåg – at det blant annet var dette som var formålet med kommunens fortetningsstrategi.

Etter hvert ble det også klart at planprogrammet, som jeg frem til da for det meste hadde forstått som et ”fortetningsprosjekt”, også hadde koblinger til folkehelsearbeidet. Fortetningen var en del av kommunens planer om å transformere Bergen til en ”gåby”. Denne ideen forholder seg til den folkehelsepolitiske målsettingen om å øke aktiviteten i befolkningen med midler og tiltak fra samfunnsplanleggingen. Gåbyen er et fortettet byrom hvor den enkelte innbygger ikke har mer enn ti minutter å gå til de målpunktene han eller hun trenger; og hvor veinettet er slik konstruert at det både er mest attraktivt og effektivt for den enkelte å gå, slik at den enkelte selv velger å gjøre det kommunen har lagt opp til.

På dette punktet gikk imidlertid prosjektet litt i stå. Når Foucault tar opp bio-politikk-begrepet arbeidet han ut fra antakelsen om at denne formen for maktutøvelse i virkeligheten er en form for krigføring som bygger på en rasemessig¹ inndeling av befolkningen, hvor formålet er å tilintetgjøre og sette ut av spill de elementene som truer helheten.

Riktig var det nok at myndighetenes interesse for befolkningens biologiske sammensetning kom til uttrykk i transformasjonsprosessen, men at denne prosessen i

¹ ”Rase” slik Foucault bruker det betyr bare ”gruppe”.

virkeligheten representerte noen form for krigføring, det var mindre åpenbart. Hvem var det i så fall som krigen mot hvem? Hva var det som sto på spill i en slik krig?

Jeg forsøkte meg på å presentere det slik en stund, men kom ofte til kort. Ingen av de jeg hadde snakket med hadde lest Foucault og var heller ikke forberedt på å se kommunens prosjekt på denne kyniske måten.

Folkehelsearbeidets målsetting var å utjevne sosiale helseforskjeller, å sikre befolkningen sosial rettferdighet, ikke å føre krig. Midlene det var beredt på å ta i bruk var de som påvirket faktorer som direkte og indirekte fremmet helse, forebygde sykdom, og som beskyttet mot helsetrusler. Og verken områdesatsingen eller det strategiske planprogrammet fremmet tiltak eller formulerte problemstillinger som jeg syntes lignet på noen form for krigføring.

Presentasjon av "history of governmentality"

Denne problemstillingen slo bein også for Foucault. Etter 1976 – altså det året hvor *Seksualitetens historie* ble publisert og *Society Must Be Defended*-forelesningene ble holdt – tok han seg et sabbat-år, og da han kom tilbake til Collège de France hadde han satt seg fore å klargjøre det han hadde forsøkt å si to år tidligere. Dette klargjøringsforsøket resulterte i en ekskurs av det han omtalte som "a history of governmentality" (Foucault, 2007 s. 108).

Governmentality var i følge Foucault betegnende for den styringspraksisen som Vestlige stater var et uttrykk for. Governmentality viser til en styringskunst kjennetegnet av "the conduct of conduct"; av styring som går gjennom handlinger på kapasitetene og mulighetene andre har for å handle. Det er en styreform som skiller seg fra politistatens disiplinære regulering av den enkeltes aktiviteter og livsførsler. Governmentality som "the conduct of conduct" kjennetegnes først og fremst av *tilrettelegging* og forsøket på å håndtere

populasjonen gjennom insentivregulering. Myndighetene skulle nå finne måter å si *ja* til det individet ønsket å gjøre, heller enn å finne måter å si *nei*. De klassiske politiprojektene antok at mennesker fra naturens side ikke var interessert i å gjøre det som var godt for staten, og at det beste for fellesskapet – altså staten – bare kunne sikres gjennom direkte inngrep og konstant oppfølgelse gjennom hele livet. Politiets prosjekt dreide seg om å forme menneskets aktiviteter til ressurser for staten gjennom disiplinær regulering og kunst.

”Discipline, which must be equal for all, important as it is for the good of the state as for all who live well and honestly within it, and the arts, which since the fall are indispensable for providing us with – and I quote again – ”the necessary, the useful, the proper, and the pleasant” (Foucault, 2007 s. 328)

”the fall” refererer til oppløsningen av det romerske imperiet og den kristne kirken.

Fremveksten av den moderne styringstenkningen – *raison d’État* – ble ledet an av en gruppe som kalte seg for *politiques*. *Politiques* er i følge Foucault en forløper til dagens politiske skikkelse.

”... it was not politics (*la politique*) as a domain, set of objectives, or even as a profession or vocation that first appeared in the sixteenth and seventeenth century West, but the the *politiques*, [...] a particular way of positing, thinking and programming the specificity of government in relation to the exercise of power” Foucault, 2007 s. 246).

Tankegodset som ble fremmet av *politiques* brøt med det kosmologisk-teologiske verdensbildet representert i det romerske imperiet og den kristne kirken. Det bemerkelsesverdige for Foucault er at ”staten” nå entrer det praktisk-reflekterende prismet;

altså det faktum at ”staten” nå ble satt som objekt for refleksjon og var det en skulle rette praksisen sin mot (s. 247). Formålet med styringen var ikke lenger å sikre imperiets enhet eller kirkens universalitet. Objektet, utgangspunktet, målet og middel for styring var staten. Staten ble forstått som en evigvarende enhet. Spørsmålet om statens opprinnelse ble i hvert fall ikke tatt opp som problemstilling (Foucault, 2007 s. 259).

Kunnskapen som produseres omhandler staten. Gjennom statistikk skulle man skaffe seg kunnskaper om statens elementer: dets naturressurser, antall mennesker i befolkningen, størrelsen på hæren, handelsobjekter, og sirkulasjonen av penger (Foucault, 2007 s. 274, s. 315). Og en kunnskap om hvordan politiet kunne regulere og sørge for at disse elementene førte til en økning statens styrke som ikke går på bekostning av statens indre orden.

”It is no longer the corpus of laws or skill in applying them that where necessary, but a set of technical knowledges that describes the reality of the state itself” (Foucault, 2007 s. 274).

Med utgangspunkt i *nødvendighet* for statens overlevelse utøves det en vold, som skiller seg fra ren brutalitet fordi det er reflektert i forhold til statens nødvendighet. Denne formen for inngrep – *coup d’État* – tar form av ”selection and exclusion, of sacrifice of some for the whole, of some for the state” (Foucault, 2007 s. 264). *Coup d’État* betegner ikke her en form for statskupp, men er statens egen manifestasjon av seg selv; en form for vold rettet mot statens elementer, beregnet på å skape og sikre statens egne ressurser.

For å sikre lydighet i befolkningen og forhindre opprør måtte suverenen sørge for de materielle forholdene for å hindre fattigdom. Fattigdom var roten til misnøye, som igjen ville føre til opprør (Foucault, 2007 s. 270). I tillegg måtte folkeopinionen manipuleres. Ikke gjennom å innstille sanne eller falske sannheter, slik som suverenen som ønsker å innbille

undersåttene sine om sin egen legitimitet eller fiendens illegitimitet. Suverenen må handle slik at "their opinion is modified [...] and along with their opinion their way of doing things, their way of acting, their behavior as economic subjects and political subjects" (Foucault, 2007 s. 275).

Diplomatisk-militært apparat

Staten søker å sikre sin egen styrke. Greit. For å forstå dette poenget litt bedre er det nødvendig å gå litt dypere inn i Foucaults analyse.

Statene plasseres som en enhet i et tidløst og universelt rom. I tillegg til dette befinner staten seg i konkurranse med andre stater. Denne konkurransen skiller seg fra de dynastiske rivaliseringene som gikk mellom middelalderens fyrstedømmer. Konfrontasjoner og konfrontasjonenes utfall forstås ikke lenger med referanse til fyrstens rikdom, men sees snarere i forhold til statenes ressurser. Estimering av makt gjøres heller ikke på bakgrunn av fyrstens rikdom, men på bakgrunn av statens iboende styrke. Alianser går ikke gjennom familiære bånd, men dannes på bakgrunn av en felles interesse mellom stater (Foucault, 2007 s. 294).

Denne overgangen, fra dynastisk rivalisering til konkurranse mellom stater, representerer i følge Foucault en av de mest grunnleggende revolusjonene i vestlige sivilisasjoner. Stater forstås som tidløse og absolutte enheter som befinner seg i konkurranse med andre stater. Med dette får vi i en politikk

"whose principle will be the employment and calculation of forces. Politics, political science, encounters the problem of dynamics [...] For the first time we are faced with political thought that aspires to be, at the same time, a strategy and a dynamics of force" (Foucault, 2007 s. 295-6).

Implementeringen av denne politiske styringen baserer seg på opprettelsen av to teknologiske apparater. Et militær-diplomatisk apparat rettet mot vedlikeholdelsen av den europeiske balansen mellom stater, og et politiapparat rettet mot utviklingen av kreftene til den enkelte stat (Foucault, 2007 s. 296).

På bakgrunn av ideen om at stater befant seg i konkurranse med andre stater så man behovet for et system som på den ene siden begrenset mobilitet og vekst hos stater, men som samtidig etterlot "enough openings for it to maximize its growth without provoking its adversaries, and without, therefore, leading to its own disappearance or enfeeblement" (Foucault, 2007 s. 297).

Dette systemet ble etablert på slutten av 30-årskrigen og ratifisert i fredserklæringene i Westfalen i 1648. Formålet var i følge Foucault å sikre Europeisk balanse. Flott. Men hva menes med "Europa" og hva menes med "balanse"?

Den Europeiske Balansen

Europa var en ny ide som dukket opp på starten av 1600-tallet som betegnet "a quite limited geographical division without universality" (Foucault, 2007 s. 297).

Selv om det er styrkeforskjeller mellom de enkelte statene er ikke det europeiske rommet hierarkisk, i den forstand at det ikke lenger retter seg mot en overordnet størrelse som det romerske imperiet.

Europa er ikke avskåret fra omverden, men kobles til den gjennom økonomisk dominans og kolonialisering (Foucault, 2007 s. 298).

Europa er med andre ord "a geographical region of multiple states, without unity but with differences between the big and the small, and [which has] a relationship of utilization, colonization, and domination with the rest of the world" (Foucault, 2007 s. 298).

Balansen gis ulike betydninger i ulike land og styresett fra denne perioden men innebar i hovedsak ”the impossibility of the strongest state laying down the law to any other state” (Foucault, 2007 s. 299). Denne balansen krever en begrensning på gapet mellom de sterke og mindre sterke statene. Det innebærer en allianse mellom de sterkeste statene, et slags egalitært aristokrati, som sikrer at ingen enkelt stat får overmakten og dominerer de andre. Og en koalisjon mellom de mindre statene slik at de får muligheten til å koble sine krefter sammen slik at de utgjør en reell motvekt til de sterkere statene.

”The absolute limitation of the forces of the strongest, the equalization of the strongest, and the possibility of the combination of the weaker against the stronger are the three forms conceived and devised to constitute European equilibrium, the balance of Europe” (Foucault, 2007 s. 299).

Formålet med denne europeiske balansen er å sikre universell fred. Dette er en fred som i følge Foucault skiller seg fra foregående forståelser på følgende måte:

”[T]he peace one dreams of at this time is no longer expected to come from a finally united and definitively unchallenged supremacy like that of the Empire of the Church. Rather, this universal and relatively universal peace, this definitive but relatively definitive peace, is expected from a plurality without major unitary effects of domination. Peace will no longer come from unity, but from non-unity, from plurality maintained as plurality. You can see the extent to which we are now situated within an historical perspective, but also in a form of diplomatic technique, very different from what was possible in the Middle Ages, for example, when peace was expected to come from the Church because it was the single, unique, and unifying power. Peace is now

expected to come from the states themselves, and from there plurality. This is a major change. The objective will now be to ensure the security in which each state can effectively increase its forces without bringing about the ruin of other states of itself” (Foucault, 2007 s. 300).

For å sikre Europeisk balanse og universell fred tas det i følge Foucault i bruk tre distinkte instrumenter. (a) Krigføring som en fortsettelse av politikk; krig ført av diplomatiske hensikter, som et forsøk på å ivareta den Europeiske balansen. (b) Permanente diplomatiske relasjoner mellom hvert land i det europeiske rommet. (c) Og opprettelsen av et profesjonalisert og permanent militærvesen (Foucault, 2007 s. 300-7).

Det militaristisk-diplomatiske apparatet er da altså

”constituted by the procedures necessary and sufficient for maintaining what was already called the balance of Europe, European equilibrium, that is to say, in short, the technique that consists in and developing the composition of forces and an inter-state compensation of forces through a double instrumentation: a diplomatic instrumentation of permanent and multilateral diplomacy, on the one hand, and the organization of a professional army on the other. This is the first great technological assemblage typical of the new art of government in a competitive field of forces” (Foucault, 2007 s. 312).

Politiapparatet

Det andre viktige apparatet var politiet (*police*). Dette er ikke det samme politiet vi kjenner i dag.

Fra 1400-tallet frem mot 1600-tallet refererte begrepet til tre ting. En form for samfunn som ble styrt av en offentlig autoritet. Politiet viste også til de midlene som ble tatt i bruk for å styre samfunnene. Og det viste til ”the result, the positive and valued result of good government” (Foucault, 2007 s. 313). Politiet refererte altså til en gruppe, midler for å styre gruppen og til resultatet av styringen.

På starten av 1600-tallet entrer en ny definisjon scenen. Politiet ble nå forstått som ”the set of means by which the states forces can be increased while preserving the state in good order” (Foucault, 2007 s. 313).

Med denne definisjonen ser vi at vi befinner oss innenfor *raison d'État*, og at de tre distinkte objektene – samfunn, midler og resultat – er samlet sammen innenfor statsuniverset og lagt ut gjennom forestillingen om vekts og balanse av statens krefter. *Coup d'État* var som vi husker suverenens direkte angrep på indre elementer; en voldshandling rettferdiggjort med grunnlag i inngrepets *nødvendighet* gitt forsøket på å styrke og vedlikeholde statens indre orden.

”police will be the calculation and technique that will make it possible to establish a mobile, yet stable and controllable relationship between the states internal order and the developments of its forces” (Foucault, 2007 s. 313).

Koblinger mellom det militær-diplomatiske apparatet og politiapparatet

Politiapparatet har således noen viktige koblinger til det militaristisk-diplomatiske apparatet. Mens det diplomatisk-militære apparatet er opptatt av å opprettholde balansen mellom ulike forskjellige krefter som hver for seg forsøker å vokse i henhold til sin egen utvikling, forsøker politiapparatet å øke statens krefter til det maksimale, samtidig som det ivaretar statens indre orden. Begge apparatene er altså opptatt av lignende prosjekter, men har ulike retninger for

fokus. Fra europeisk balanse av staters krefter, og fra statens krefter og sikring av balanse (indre orden).

For det andre vil den europeiske balansen avhenge av at hver enkelt stat har et politiapparat som gjør det mulig å utvikle sine egne krefter. Følgelig medfører dette at hver enkelt stat har et ønske om at andre stater har et så godt politiapparat som mulig (Foucault, 2007 s. 314-5).

For det tredje er den europeiske balansen avhengig av at hver enkelt stat kjenner til sine egne krefter og at det finnes et grunnlag for å sammenligne kreftene mellom stater. Statistikk er i følge Foucault det instrumentet som binder de to apparatene sammen. Hvordan etableres statistikk? Jo:

”It can be established precisely by police, for police itself, as the art of developing forces,, presupposes that each state exactly identifies its possibilities, its virtualities [...] Police makes statistics necessary, but police also makes statistics possible, for it is precisely the whole set of procedures set up to increase, combine and develop forces, it is this whole administrative assemblage that makes it possible to identify what each state’s force comprise and their possibilities of development” (Foucault, 2007 s. 15).

For det fjerde er politiapparatet og det militaristisk-diplomatiske apparatet koblet sammen gjennom handel. Foucault sammenfaller her politiapparatet med merkantilistisk økonomisk teori. Merkantilisme er i følge Foucault

”a technique and calculation for strengthening the power of competing European states through the development of commerce and the new vigor given to commercial relations [...] and it identifies commerce as the essential instrument and fundamental

weapon in this intra-European competition that must take place in the form of equilibrium” (Foucault, 2007 s. 337).

Merkantilismen krever at hvert land har størst mulig befolkning, at hele befolkningen settes i arbeid, at lønningene er så lave som mulig, og til sist, at varenes kostpris er så lave som mulig slik at en kan selge mest mulig utenlands ”which will bring about the import of gold, the transfer of gold into the royal treasury, or in any case, in this way the country will triumph commercially” (Foucault, 2007 s. 337).

Gull sikrer rekruttering av soldater og de militære styrkene som er nødvendig for staters vekst; som videre legger til rette for deltakelse i det europeiske rommet. Det sikrer også ny kommersiell virksomhet ved at gull brukes til å stimulere produksjon av varer og tjenester (Foucault, 2007 s. 337)

Nærmere om politiets funksjon, instrumenter og måte å gripe inn på

Politiet forstås nå som en egen oppgave som suverenen har ansvar for, som skiller seg fra de tradisjonelle interessefeltene, som rettsvesenet, militæret og finans.

Politiet skiller seg fra suverenens rent juridiske domene i den forstand politiet og rettsvesenet forstås som to separate grener i maktapparatet (Foucault, 2007 s. 339).

På den annen side tar like fullt politiet i bruk juridiske virkemidler. ”Police interveines in a regulatory manner”, men er ikke det samme som loven; det er ikke et eksempel på at kongen utøver juridisk makt.

Politiet er snarere, sier Foucault, kongens permanente *coup d'État* ”that is exercised and functions in the name of and in terms of the principles of its own rationality, without having to mold or mold itself on the otherwise given rules of justice” (Foucault, 2007 s. 339).

Mens loven har en mer definitiv og permanent karakter er "the things of police [...] things of each moment [...] Police is permanently concerned with details and finally it can only act promptly and immediately" Cathrine 2. sitert i Foucault, 2007 s. 340).

Politiets domene består av "indefinite regulation, of permanent, continually renewed, and increasingly detailed regulation" (Foucault, 2007 s. 340).

Vi befinner oss med andre ord innenfor disiplinens verden, og Foucaults tidligere studier av disiplineringens lokale og regionale utbredelse gjennom skolen, fengselet, verkstedet og militæret fra slutten av 1500-tallet og slutten av 1700-tallet (se Foucault, 1991) må sees i lys av dette politivesenet store prosjekt.

Men hva var egentlig politiapparatet opptatt av?

Politiapparatet skulle sikre vekst og utvikle statens ressurser. Politiet var i følge Foucault i hovedsak opptatt av menneskers sameksistens med hverandre, og tok som sitt utgangspunkt det faktum at mennesket lever sammen, forplanter seg, "and that each of them needs a certain amount of food and air in order to live, to subsist". Og det faktum at menneskene i byen "work alongside one another at different or similar professions, and also that they exist in a space of circulation" av varer og tjenester (Foucault, 2007 s. 326).

Politiapparatet var den måten man sørget for at disse elementene ble etablert og at de førte vekst og utvikling av statens ressurser.

I sentrum for dette prosjektet plasserte man menneskets aktivitet. Mennesket forstås nå ikke som et menneske i et sosialt hierarki, men som et menneske som gjør noe som tjener staten; mennesket som en arbeidende kropp. Politiapparatets prosjekt bestod i følge Foucault i å "effectively integrating men's activity into the state, into its forces, and into the development of these forces, and it will have to ensure that the state, in turn, can stimulate, determinate, and orientate this activity in such a way that it is useful to the state" (Foucault, 2007 s. 322-3).

Politiet var med andre ord opptatt av å skape ”a state utility on the basis of and through men’s activity; the creation of a public utility on the basis of men’s occupation and activity, on the basis of what they do” (Foucault, 2007 s. 323).

For å sikre dette måtte politiet først sikre et stort nok antall mennesker som kunne delta i arbeidet. Dernest måtte politiet sørge for et minimum av livets nødvendigheter, slik at menneskene i byen overlevde, som for eksempel tilgangen på matvarer. Dette ble sikret gjennom en streng overvåkning og kontroll av kjøp og salg av matvarer, samt tilgangen på mat i magre tider (Foucault, 2007 s. 324).

For å muliggjøre at folket skulle kunne være aktiv sørget politiet også for innbyggernes helse. Politiet var både opptatt av de mange sykdomsutbruddene og epidemiene som truet livet til borgerne i byene, men også av forhold som hadde betydning for hverdagshelsen. Det blir derfor nødvendig å skaffe seg oversikt over alle de forholdene ”that may support disease in general. The air, aertion, ventilation, especially in towns, will all be linked, of course, with the theory of miasmas” (Foucault, 2007 s. 325). I tillegg ble den offentlige infrastrukturen organisert rundt og underlagt helseproblematikken: ”the width of roads, the dispersion of elements that may produce miasmas and posion the atmosphere, butcheries, abattoirs, cementaries” (Foucault, 2007 s. 325).

For det fjerde måtte politiet forhindre lediggang og sørge for at de som kunne arbeide faktisk gjorde det. I tillegg skulle politiet sørge for at hver borger som kunne arbeide brukte kreftene sine på en oppgave som var nødvendig for staten: ” to see to the different types of activity men are capable of, ensuring that the different professions needed by the state are in fact practiced, and ensuring that the kinds of products manufactured are such that the country can benefit from them” (Foucault, 2007 s. 325).

Politiet måtte også sørge for sirkulasjonen av disse produktene. På den ene siden fokuseres det på de materielle instrumentene som inngår i denne sirkulasjonen: ”the condition

and development of roads, and with the navigability of rivers and canals, etcetera” (Foucault, 2007 s. 325). På den andre siden er politiet i følge Foucault opptatt av sirkulasjonen i seg selv

”that is to say, the set of regulations, constraints, and limits, or the facilities and encouragements that will allow the circulation of men and things in the kingdom and possibly beyond its borders. From this stem those typical police regulations, some of which seek to suppress vagrancy, others to facilitate the circulation of goods in this or that direction [and] others that want to prevent qualified workers from leaving their place of work, especially the kingdom” (Foucault, 2007 s. 326).

En kilde til opprør var som vi husker misnøye hos undersåttene. Staten måtte derfor, gjennom politiet sørge for undersåttenes basale behov, det som ble kalt ”man’s convenience”; sørge for, med andre ord, at subjektene ikke bare lever, men at de har det bra innenfor statens rammer, og at de dedikerer sin tid og sin aktivitet til oppgaver som er grunnleggende og nyttig for staten, slik at de dermed blir ressurser for staten. Og det er i følge Foucault denne koblingen ”between strengthening and increasing the powers of the state, making good use of the forces of the state and procuring the happiness of its subjects, that is specific to police” (Foucault, 2007 s. 327).

Dette er altså poliapparatet i følge Foucault: ”the set of interventions and means that ensure that living, better than just living, coexisting will be effectively useful to the constitution and development of the states forces” (Foucault, 2007 s. 327). Foucault foreslår at politiet dermed inngår i en sirkel som starter med staten ”as a power of rational and calculated interventions on individuals and comes back to the state as a growing set of forces, or forces to be developed, passing through the life of individuals, which will now be precious to the state

simply as life. [...]” Politiet må da på sin side ”succeed in linking together the states strenght and individual felicity [...] makning men’s happieness the stats utility, maknig men’s happieness the very strenght of the state” (Foucault, 2007 s. 327).

Økonomenes kritikk av *raison d’État*

På begynnelsen av 1700-tallet blir politiapparatets regulering av kornet som et middel for å forhindre matmangel kritisert av en ny gruppe tenkere som kalte seg for økonomistene (*économistes*) (Foucault, 2007 s. 341). Økonomene kritiserer merkantilismens teser punkt for punkt.

Første tese: dersom en ønsker å unngå kornmangel må kornet ha en god pris.

Økonomene fokuserer på landbruket og produksjonen av kornet. Dette står i følge Foucault i klar kontrast til merkantilismens privilegiering av byen og markedet, og dets fokus på kjøpet og salget av korn. Det er heller ikke noe poeng i seg selv å selge mest mulig til en hvilken som helst pris. Økonomene er heller opptatt av handelens gevinst, eller hvordan verdiskapningen kan tilbakeføres til produsenten, altså bonden (Foucault, 2007 s. 341).

Den andre tesen omhandler prissettingsmekanismen og det som kalles for ”just price”.

Gjennom denne tesen bringer økonomene politiets måte gripe inn på, reguleringen, under kritikk. Varens pris skal ikke fastsettes på en kunstig og autoritær måte. Økonomene setter seg da opp mot politiets grunnleggende tese om at ting er ubegrenset fleksible og at suverenen kan hente ut hva det vil av disse tingene. Økonomene mener istedenfor at ting *ikke* er fleksible, og det av to grunner.

Den første grunnen er at tingene har en naturlig gang; ”there is a certain course of things” (Foucault, 2007 s. 343). Tingene som myndighetene tar ansvar for har en viss naturlighet ved seg, og ved å forsøke å endre dem gjør man ting verre fordi man forstyrrer den naturlige orden.

For det andre eksisterer det en "spontaneous regulation in the course of things" som gjør forsøket på å gripe inn og endre på tingene meningsløst. Politiapparatets reguleringer er altså i følge økonomene både meningsløse og de gjør ting verre fordi tingene har en naturlighet ved seg som sørger for sin egen form for regulering. "So regulation based upon and in accordance with the course of things themselves must replace a regulation by police authority" (Foucault, 2007 s. 343).

Den tredje tesen er at populasjonen ikke er et gode i seg selv. For merkantilistene var antallet ved en befolkning et gode i seg selv, og antallet ble bestemt på en arbitrær måte.

"The only datum introduced into the machine is the number. Things must be arranged so that people reproduce and that they reproduce as much as possible. Outside of this variable of number, people are no more than legal subjects and subjects of police, if you like, but anyway, subjects who have to apply regulations" (Foucault, 2007 s. 344-5).

For økonomene finnes det ikke noe absolutt verdi for populasjonen. Det finnes istedenfor en relativ verdi, et optimalt antall mennesker innenfor et gitt territorie som varierer i forhold til "resources, possible work, and the consumption necessary and sufficient to bolster prices and the economy generally" (Foucault, 2007 s. 345). Det optimale nummeret kan ikke fastlegges på en autoritær måte fordi dette nummeret vil justere seg selv. "There will be a spontaneous regulation for the population that ensures that [...] you will always have the number of people that is naturally determined by the situation in a given place" (Foucault, 2007 s. 345).

Innenfor en viss tidsperiode vil derfor antallet i populasjonen "adjust itself according to the situation without any need for intervention through regulation" (Foucault, 2007 s. 345).

Den fjerde tesen er at man skal sikre fri handel mellom land. Denne tesen bryter med merkantilistenes bruk av handel som et aktivt virkemiddel for å importere gull til statskassen. I det nye systemet er det ikke lenger snakk om å selge for en hver pris eller sørge for det største antallet mulig varer solgt til andre land, men om å integrere hvert enkelt land i en felles regulering. En skal sørge for konkurranse, men det er ikke lenger snakk om konkurransen mellom stater. I stedet vil konkurransen foregå mellom private individer:

”and it is precisely this game of the interest of competing private individuals who each seek maximum advantage for themselves that will allow the state, or the group, or the whole population to pocket the profits, as it were, from this conduct of private individuals, that is to say, to have grains of the just price and to have the most favorable economic situation” (346).

Transformasjonen av *raison d'État* rundt spørsmålet om økonomisk styring

Lykken kommer nå ikke gjennom statenes inngrep i livet til innbyggerne, men ved å legge til rette for individets egeninteresse:

”The state is envisioned as the regulator of interests and no longer as the transcendent and synthetic principle of the happiness of each into the happiness of all” (Foucault, 2007 s. 346).

Statens rolle tas med andre ord opp i den økonomiske tenkningen: ”what should the states’ game be, what role should it play, what function should it perform in relation to that fundamental game of private interest” (Foucault, 2007 s. 347).

Økonomene forsøker da ikke å erstatte *raison d'État*, men modifiserer den istedenfor rundt økonomiske problemstillinger.

”In this new governmentality sketched by the économistes the objective will still be to increase the state’s forces within an external equilibrium in the European space, and an internal equilibrium in the form of order. But this state rationality, this *raison d'État*, which continues in fact to dominate the *économistes*’ thought, will be modified” (Foucault, 2007 s. 348; kursiv i original).

Raison d'État blir i følge Foucault modifisert på fem punkter.

Økonomene re-introduserer naturlighet. I middelalderen ble god styring forstått med referanse til en verdensorden som ble styrt av Gud. ”As a consequence, good government was inscribed in this great cosmological-theological framework” (Foucault, 2007 s. 348).

Politiques innførte med *raison d'État* et radikalt brudd med denne naturligheten: staten.

”There is a non-naturalness, an absolute artificiality, if you like, at any rate a breach with that old cosmo-theology” (Foucault, 2007 s. 348). Økonomene re-introduserer en naturlighet som er i opposisjon med politikken kunstighet. Økonomene forsøker imidlertid ikke å gjeninnføre middelalderens verdensbilde. Det som nå menes med naturlighet er heller

”[the] processes of a naturalness specific to relations between men, to what happens spontaneously when they cohabit, come together, exchange, work, and produce [...]. That is to say, it is a naturalness that basically did not exist until then and which, if not named as such, at least begins to be thought of and analyzed as the naturalness of society” (Foucault, 2007 s. 349).

Økonomene innfører en naturliggjøring hvor menneskers liv og sameksistens får en egen selvstendig betydning vis-à-vis myndighetene. Ideen om sivilsamfunnets naturlighet bringes inn som en måte å analysere det sosiale livet: ”It is society as a naturalness specific to man’s life in common that the *économistes* ultimately brings to light as a domain, a field of objects, as a possible domain of analysis, knowledge and intervention” (Foucault, 2007 s. 349). Og det er dette samfunnet som staten må ta ansvar for; ”the state must see to the management of this civil society. This is of course a fundamental mutation with regard to a form of *raison d’État*, of police rationality that continued to deal only with a collection of subjects” (Foucault, 2007 s. 350).

Disse naturlige prosessene iboende i samfunnet kan i følge økonomisk tenkning forstås gjennom vitenskapelige metoder. Gjennom dette produseres det en kunnskap som er nødvendig for statenes regulering og håndtering av samfunnet. Kunnskapen som produseres er med andre ord nødvendig for staters styring. Det forstås nå å være en fordømt og dårlig styringspraksis dersom en stat ikke forholder seg til denne kunnskapen:

”Indeed we see this when, against all the rules of evidence and rationality, government controls the grain trade and fixes the maximum price: it acts blindly; it acts against its interest; it is literally mistaken, and mistaken in scientific terms” (Foucault, 2007 s. 351).

Denne kunnskapen om samfunnets naturlige prosesser er altså ikke en form for kunnskap om ”the things of states” slik vi så det med politiapparates bruk av statistikk, hvor det rene antallet av staters ressurser ble listet opp. Det som produseres er en kunnskap som er nødvendig for styring; det produseres kunnskap om objektet for styring.

”So as you can see, a quite particular relationship between power and knowledge appears. The kind of unity that still continued to operate, the kind of more or less confused magma, if you like, of an art of government that would be both knowledge and power, science and decision, begins to be clarified and separated out, and anyway two poles appear of a scientificity that, on the one hand, increasingly appeals to its theoretical purity and becomes economics, and, on the other, at the same time claims the right to be taken into consideration by a government that must make its decisions on it” (Foucault, 2007 s. 351).

Populasjonen forstått som et sett av naturlige prosesser erstatter forståelsen av populasjonen som en samling av juridiske subjekter (Foucault, 2007 s. 352). Populasjonen forstås nå som relativ i forhold til en rekke faktorer, som lønninger, muligheten for arbeid og priser på varer (Foucault, 2007 s. 251). Men den er også konkret ved at den har sine egne naturlige prosesser og ved at den kjennetegnes av interessemekanismer. Populasjonen er på denne måten en skikkelse som har sin egen massetetthet (*thickness*), og det er i følge økonomene denne massen som myndighetene har ansvar for:

”In the second half of the eighteenth century, taking responsibility for the population will involve the development of, if not sciences, then at least practices and types of intervention. These will include, for example, social medicine, or what was at the time called public hygiene, and it will involve problems of demography, in short, everything that brings to light the state’s new function of responsibility for the population in its naturalness; the population as a collection of subjects is replaced by the population as a set of natural phenomena” (Foucault, 2007 s. 352).

Fordi økonomien og populasjonen består av naturlige prosesser vil det ikke finnes verken noe forsvar for eller interesse i å forsøke påtvinge reguleringer eller forsøk på å styre prosessene.

”The basic principle of the states role, and so of the form of governmentality hence forth prescribed for it, will be to respect these natural processes, or at any rate to take them into account, get them to work, or to work with them [...]. The essential objective of this management will be not so much to prevent things as to ensure that the necessary and natural regulations work, or even to create regulations that enable regulations to work” (Foucault, 2007 s. 353).

Myndighetenes inngrep må derfor begrenses, samtidig som det må avdekkes hvilke handlinger som likevel er mulige og nødvendige. Inngrepene tar ikke lenger i hovedsak form av lover og reguleringer; heller vil det være nødvendig for myndighetene å finne måter ”to arouse, to facilitate, and to *laisser faire*, in other words to manage and no longer control through rules and regulations” (Foucault, 2007 s. 353; kursiv i original). Myndighetene opererer ikke lenger på disiplinær måte eller etter en disiplinær modell. ”The objective of governmentality will be mechanisms of security, or lets say, it will be state intervention with the essential function of ensuring the security of the natural phenomena of economic processes or processes intrinsic to the population” (Foucault, 2007 s. 352).

Til sist ser vi også innsettelsen av *frihet* i myndighetenes register: ”not only as the right of individuals legitimately opposed to that of power, usurptions, and abuses of the sovereign or the government, but as an element that has become indispensable of governmentality itself” (Foucault, 2007 s. 354). Å forholde seg til og respektere individuelle rettigheter forstås nå som en av imperativene for god styringskunst: ”Failing to respect

freedom is not only an abuse of rights with regard to the law, it is above all ignorance of how to govern properly” (Foucault, 2007 s. 354).

På denne måten ser vi i følge Foucault hvordan politiapparatets overregulerende system kritiseres og brytes opp i to systemer: et som består av mekanismer for insentiv-regulering. Dette er økonomien og håndteringen av populasjonen, hvorpå økningen av statens styrke er målsettingen (Foucault, 2007 s. 353-4). Derneft får vi politiet slik vi kjenner det i dag: et system med hovedsakelig negative funksjoner: ”simply [...] the instrument by which one prevents the occurrence of certain disorders [...] irregularities, illegality, and delinquency” (Foucault, 2007 s. 353-4).

Vi befinner oss dermed i en situasjon hvor

”the new governmentality [...] has to refer to the economy as a domain of naturalness; it has to manage populations; it also has to organize a legal system of respect for freedoms; and finally it has to provide itself with a instrument of direct, but negative, intervention, which is police. [...] Society, economy, population, security, and freedom are the elements of the new governmentality whose form we can still recognize in its contemporary modifications” (Foucault, 2007 s. 354).

”En annen forståelse av helsetiltak” (Augestad, 2005 s. 44)

Dagens styringskunst kjennetegnes i følge Foucaults analyse av i hovedsak tre elementer eller dimensjoner. I denne fremstillingen har jeg lagt større vekt på to av dem: det militær-diplomatiske apparatet og det modifiserte politiapparatet, som begge danner grunnlaget for sikkerhetsmekanismer. Det er med andre ord en dimensjon som har blitt satt til siden. Denne skikkelsen er pastoren, og styringstenkningen som modelleres over den eldgamle kristne pastoralen. Den nye regjeringkunsten som har omsorg og ansvar for populasjonen og dets borgere, er noe som Foucault finner igjen i den kristne pastoralens forståelse av den politiske lederen som en gjeter som skulle våke over og sørge for frelse for flokken og hvert enkelt medlem. Frelsen sikres ikke lenger for det hinsidige, men fra og i denne verden.

Det er mulig, for ikke å si nærmest en selvfølge at denne dimensjonen kan brukes til å forstå hvordan myndighetene rasjonaliserer styringen som en ”omsorg for befolkningens helse”.

Fokuset på hyrdesmakten kan imidlertid føre til en forrang av den individuelle relasjonen mellom ”hyrden” og ”sauene”, hvorpå man leter etter folkehelsemaktens opereringsfelt der hvor en kan tenke seg et direkte samspill mellom for eksempel lege og pasient eller gjennom myndighetenes formanende opplysningskampanjer som forsøker å få individet til å handle sunnere.

Da kan det være litt for lett å vektlegge myndighetenes interesse for den enkeltes kropp, samt gi en forrang til studiet av disiplinære teknikker. Styringen presenteres da som myndighetenes forsøk på å subjektivere den enkelte. Denne teknikken er så absolutt fremdeles i spill. Poenget mitt er snarere det at dersom en bare tar for seg de effektene som makten så og si ”har” på den enkelte kropp, kan en stå i fare for å gå glipp av de mer overordnede for ikke å si bakenforliggende betraktningene.

Som Foucault viste kjennetegnes dagens styring av forsøket på å håndtere populasjoners naturlige prosesser gjennom å legge til rette for, stimulere og laisses faire for individets egeninteresser; dette var den sikreste veien for å oppnå fellesskapets beste. I den forbindelse blir det viktig å understreke at dagens styring ikke først og fremst er en relasjon mellom myndigheter og undersåtter, men en situasjon hvor myndighetene regulerer og håndterer populasjoner; og en hvor kontakt med og henvendelser til den enkelte borger bare gjøres på bakgrunn av nødvendigheter som avdekkes gjennom kunnskap om befolkningens naturlige prosesser. Dersom en da først og fremst forstår styringen gjennom pastoren risikerer en å gå glipp av denne hierarkisk sett mer overordnede vurderingen for når og hvor og hvordan man skal gripe inn; en maktform som baserer seg på og beveger seg i forhold til betraktninger av befolkningens naturlige prosesser, og ikke først og fremst springer ut av gjeterens omsorg for flokken og det enkelte lam. Den kristne pastoralen er med andre ord betydningsfull som en metafor for styringstenkningen. Dersom er interessert i å se på hvordan maktens dynamikk opererer i dag bør en imidlertid se på populasjonens rolle for styringen. Det er gjennom populasjonen at sikkerhetsapparatet gjør sine refleksjoner over valg av målsettinger, planlegging og iverskettelsen av tiltak, hvorpå disiplinære tiltak bare er ett av dem.

Innledning

"Et hovedpoeng i Foucaults analyser er at makten ikke nødvendigvis er undertrykkende, men at den investerer i nytelsen. Makten består ikke "i å undertrykke - å forhindre, sette opp hindringer, å straffe - men at den trenger lengre inn enn dette, nemlig ved å frambringe lyst, ved å frambringe nytelse, ved å produsere viten" (Foucault 1994b, Schaanning 2000:336). Det er denne sammenkoplingen mellom makt, kunnskap og nytelse som Foucault ønsket å fange med sine studier. Makten er ikke en utvendiggjort forbudsmakt og er derfor vanskelig å få øye på, makten skjuler seg bak nytelsen og det selvfølgeliggjorte.

En slik tenkning om makten gir en annen forståelse av helsetiltak. Vi ser ikke bare et utvidet velferdstilbud eller umyndiggjøring, men vi oppdager hvordan kunnskap og makt er sammenklistret, at våre ressurser også er våre begrensninger" (Augestad, 2005 s. 44).

Selv om Augestad forsøker å bruke Foucault til å si noe om den norske helsepolitikken finner jeg at det er betydelige forskjeller mellom den versjonen av Foucault som Augestad gir og den versjonen av ham som ligger til grunn for mitt eget studie av norsk helsepolitikk. Særlig bemerkelsesverdig finner jeg det at Augestad i sin tekst er så villig til å la kroppen og individet få en så sentral – ja, nærmest udiskutabel – plass i analysen, hvor han både konkluderer med og ilegger Foucault ”tesen” om at kroppen i økende grad har blitt objekt for den statlige forvaltningen (Foucault 1994b [*dit et crits*]:451, Schaanning:327(sic.))” (Augestad, 2005 s. 35). Augestad konkluderer her med at Statens Råd for Ernæring Fysisk aktivitet (SEF) er en disiplinær teknikk som ”inkarnerer det Foucault kalte Biopolitikk, dvs. en rekke teknikker som tas i bruk for at kroppen skal omdannes og forbedres”, og videre at:

”Kroppen er blitt et objekt for å innsette og utvinne viten. I et slikt perspektiv framstår ikke makten bare som en undertrykkende kraft, men betraktes først og fremst som en produktiv størrelse: SEFs vitensregime produserer nye data, samtidig som individet

kan bruke denne viten som ressurs i sitt eget konstruksjonsarbeid. Og gjennom å oppføre oss ulydig, uforståelig og uforutsigbart produserer vi behov for ny viten” (Augestad, 2005 s. 49).

Det er bemerkelsesverdig at Augestad forklarer det som om det var kroppen det hele dreide seg om når Foucault med biopolitikk forsøkte å vise at det hadde skjedd en revolusjon i statsforvaltningen: at den hadde tatt opp menneskeartens biologiske prosesser som objekt for styring. Statsforvaltningen gikk da fra å dreie seg om ”man-as-body” til ”man-as-species”².

For min egen del er denne distinksjonen nærmest selvsagt. En antakelse er at dette henger sammen med hvilken litteratur jeg har hatt tilgang på. Foucaults forelesninger ble gradvis gjort tilgjengelig etter hans død. Publikasjonen av disse forelesningene har gitt mange en ny forståelse av Foucaults overordnede prosjekt, hvorpå det da har eksistert et bedre grunnlag for å se bokprosjektene og de løse fragmentene som frem til da hadde blitt gjort tilgjengelig på engelsk i en større sammenheng. Selv om jeg først ble introdusert for Foucault som en tenker av overvåkning og disiplinærmakt, gikk jeg først i dybden gjennom disse forelesningene.

Security, Territory, Population ble utgitt i 2004, altså et år før Augestad skrev sin artikkel, men da bare på fransk. Forelesningene kom i engelsk språkdrakt først i 2007. Nå refererer jo Augestad til den sentrale, men desverre bare fransk-utgitte dits et *Écrits 1954-1988*³ og den franske utgaven av det tredje volumet av *Seksualitetens Historie*, så det er mulig at han kan fransk. På den annen side ble jo den engelske utgaven av *Society Must Be Defended* publisert alt i 2003, noe som betyr at Augestad har hatt nok av tid til å sette seg inn i det som der står skrevet. Spørsmålet om tilgang er derfor kanskje mindre betydningsfullt for

² Og dette ligger altså i navnet: *bio*, som i *populasjonens biologiske, naturlige, prosesser*; av styresmaktene forstått som ”life”, som i ”lifesciences”, og ikke *liv*, som i den hverdagslige erfaringen som enkeltmennesket gjør seg. *Populasjonens biologiske prosesser*, skilles fra *kroppens anatomiske bestanddeler*

³ En slags ”Foucault, sagt og skrevet” som det i frankrike er vanlig å publisere for å samle tekstene til betydningsfulle tenkere.

å forstå forskjellene mellom min og Augestads tilnærminger. Like fullt kan det late til at Augestad har tatt utgangspunkt i "en annen Foucault" enn den jeg tar utgangspunkt i.

En av hovedproblemstillingene i *Security, territory, population*, var nettopp *populasjonen*. Ikke forstått som en ansamling av juridiske subjekter – det vi på norsk kan kalle *befolkning* – men som en teknisk subjektiv-objektiv virkelighet for politisk styring (dette knytter seg altså til økonomenes kritikk og den påfølgende mutasjonen av *raison d'État* rundt spørsmålene om økonomisk styring). I min lesning av Foucault identifiserer jeg to problemstillinger som Foucault var særlig opptatt av. (1) Populasjonens fremvekst og entré på den politiske scenen (eller regjeringens praktisk-refleksive prisme; forstått som et *nødvendig* objekt-subjekt for god styring) og (2) dens relasjon til og betydning for forholdet mellom makt og kunnskap⁴. Disse problemstillingene er dermed en videre undersøkelse av

⁴ I *Society Must Be Defended* er det her snakk om siste forelesning, 17. mars 1976, hvor Foucault konsentrerer seg om fremveksten av en styringsform som tar opp menneskets biologiske virkelighet som et objekt for styring. I *Security, Territory, Population* finner vi en mer inngående tilgang til spørsmålet om populasjonen vis-à-vis governmentality. I åpningsforelesningen 17. januar 1978 finner vi følgende formulering:

"So, some general features of these apparatuses (*dispositives*) of security. I would like to identify four, I don't know how many ... anyway I will start by analyzing some of them. First of all I would like to study a little, just in an overview, what could be called spaces of security. Second, I would like to study the problem of the treatment of the uncertain, the aleatory. Third, I will study the form of normalization specific to security, which seems to me to be different from the disciplinary type of normalization. And finally, I will come to what will be the precise problem of this year, which is the correlataion between the technique of security and population as both the object and subject of these mechanisms of security, that is to say, the emergence not only of the notion, but also of the reality of population. Population is undoubtedly an idea and a reality that is absolutely modern in relation to the functioning of political power, but also in relation to the functioning of political power, but also in relation to knowledge and political theory, prior to the eighteenth century" (Foucault, 2007 s. 11).

Foucault går nærmere inn på fremveksten av populasjonen som en forlengelse av diskusjonen om normalisering i forelesningen 25. januar, 1978. Se her særlig Foucaults analyse av populasjonens naturlighet slik den ble formulert av fisiokratene, og hans påfølgende omformulering av konklusjonene i Tingenes orden fra side 70 til 79, eller henholdsvis s. 70-76 og s. 76-79. Som avslutning av diskusjonen om populasjonens naturlighet sier Foucault det følgende:

"We could add something else. While I have been speaking about population a word has constantly recurred - you will sat that this was deliberate, but it may not be entirely so-and this is the word "government." The more I have spoken about population, the more I have stopped saying "sovereign." I was led to designate or aim at something that again I think is relatively new, not the word, and not at a certain level of reality, butt as a new technique. Or rather, the modern political problem, the privilege that government begins to exercise in relation to rules, to the extent that, to limit the king's power, it will be possible one day to say, "the king reigns, but he does not govern," this inversion of government and the reign or rule and the fact that government is basically much more than sovereignty, much more than reigning or ruling, much more than the imperium, is, I think, absolutely linked to the population. I

implikasjonene av fysiokratenes og økonomenes idé om naturlige prosesser, som de mener å finne i samfunnet, økonomien og populasjonen. Det forstås at regjeringen, dersom de skal styre godt, *er nødt til* å forholde seg til sannhetene om disse naturlige prosessene som ulike *vitenskaper* produserer.

Foucault ser seg nå nødt til å omformulere det han tidligere hadde sagt i *Tingenes Orden*, om overgangen fra naturhistorie til biologi, fra generell grammatikk til filologi, og fra studiet av rikdom til studiet av økonomi (arbeid og produksjon). Det blir også avgjørende å skille mellom det disiplinære apparatet (legemliggjort i politiapparatet som tidligere er blitt behandlet) og sikkerhetsapparatet (som var det nye systemet som ble satt i stand for å utføre statens rolle som den som håndterer og sikrer disse naturlige prosessene). Særlig betydningsfullt for diskusjonen av Augestads artikkel er distinksjonen mellom hvordan det disiplinære apparatet *normerer* og hvordan sikkerhetsapparatet *normaliserer*. Disiplinen retter seg mot kroppen og forsøker å forme og utvikle det i forhold til en norm som står i et funksjonelt forhold til dannelsen og vedlikeholdelsen av statens egne styrker. Formålet til politiapparatet var altså å gjøre hver borger til en ressurs *for* staten. Sikkerhetsapparatet er først og fremst rettet mot naturlige prosesser, sett gjennom statistiske kategorier (case, risiko, fare og krise fremfor substansielle sykdommer; og ulike befolkningsgrupper, fremfor enkeltindivider). Formålet er her heller å gjenopprette en ubalanse i populasjonens naturlige prosesser ved å skille ut det mer eller mindre normale fra det normale, og iverksette ulike

think that the series, mechanisms of security-population-government and the opening up of the field that we call politics, should be analyzed" (Foucault, 2007 s. 76)."

Se også Foucaults diskusjon av de-sentrering som metodologi for å forstå forholdet mellom governmentality og populasjonen i forelesningen 8. februar, 1978; særlig de første sidene, s. 115-119. Selv om jeg ikke tar dette forholdet opp i min egen oppgave, bør Foucaults diskusjon av desentreringen settes opp mot Augestads påstand om at "Når Foucault skrev om makt var det med utgangspunkt i konkrete analyser av spesifikke institusjoner i en bestemt historisk periode" (Augestad, 2005 s. 34). Selv om Foucault kan ha endret metodologi iløpet av sin karriere er det avgjørende å presisere at det metodologiske rammeverket som ligger til grunn for governmentality aktivt tar avstand fra en institusjonsfokuseret tilnærming (se side 116-117 i Foucault, 2007 for en diskusjon av den anti-institusjonelle komponenten av de-sentreringen; se også den utdypende fotnoten som går over sidene 119-120, hvor Foucault utbroderer effektene av, og dermed viktigheten av å foreta en slik perspektivendring).

tiltak mot *faktorer* som har betydning for opprettelsen av denne balansen. Styringens objekt er altså ikke først og fremst kroppen, men faktorer⁵. Samtidig ser man at tiltak fremdeles rettes mot kroppen, men nå bare som en *del av* dette overordnede sikkerhetsapparatet, og bare i den forstand at denne kroppen, eller snarere *deler av* denne kroppen, relaterer seg til prosesser som befinner seg i populasjonen.

I Augestads forklaring eksisterer ikke distinksjonen mellom man-as-body og man-as-species på noe *reflektert plan*; det bemerkelsesverdige er da at selv om han trekker frem momenter, poenger og sitater som viser til eksistensen av et slikt skille, blir ikke implikasjonen av denne forskjellen drøftet, men snarere oversett til fordel for den substansielle forestillingen om at det *er* kroppen som er objekt for den statlige helsepolitikken. Augestad holder heller fast ved den konklusjonen han startet med, heller enn å la seg undre over feltets egen tale.

Augestad fokuserer først og fremst på maktens mikrofysikk (altså på konkrete praksiser – som er noe helt annet enn det ”praktisk-refleksive prismet” som Foucault legger til grunn når han studerer staten – institusjoner og tiltak; hvor tiltak og vitenskap, makt og kunnskap forstås som noe som befinner seg på det samme planet⁶). Min egen vurdering er at dette valget er grunnleggende for Augestads konklusjoner og betegnende for Augestads posisjon vis-à-vis det objektet han forsøker å studere.

Til sist, men trolig helt fundamentalt for Augestads tolkning, er det faktum at han definerer makten som en styrkerelasjon. Denne definisjonen skulle ikke i utgangspunktet være så veldig bemerkelsesverdig, gitt at det nærmest er umulig å komme over en fremstilling av Foucault som ikke understreker (1) at Foucault ikke ønsket å lage en teori om hva makten er

⁵ Introduksjonen av risikovariabler i helsevesenet medførte i følge Robbert Castel en dekonstruering av subjektet, og erstattet det med et sett med risikovariabler, som nå utgjorde objektet til den statlige forvaltningen (Castel, 1991)

⁶ Som en motsats til denne tilnærmingen refererer jeg til Foucaults diskusjon av de-sentralisering som en metode, eller snarere perspektivforflytning, for å gripe forholdet mellom governmentality og populasjonen (se Foucault, 2007 s. 116-119, og fotnoten som går fra s. 119-120).

og (2) at makt ikke er noe man besitter, men at det er en relasjon mellom to eller flere parter. Idéen om tyrkerelasjonen impliserer likefullt nettopp antakelsene om ufravikelige enheter med gitte styrker som sameksisterer i et konkurransefylt, retningsløst tidløst rom. I Augestad analyse brukes denne forestillingen til å forklare alliansen mellom vitenskapen og forvaltningen, og kommer blant annet til uttrykk i forestillingen om ”menneskets gjenstridighet” og den rollen denne gjenstridigheten spiller som grunnlaget for behovet for ny viten. På denne måten forklarer Augestad dynamikkene som skaper behovet for ny kunnskap og utviklingen av nye tiltak ved å tilskrive *Mennesket* en aktiv og tilrørende rolle.

Jeg siterer:

”Mennesket er gjenstridig. Til tross for SEFs og andre offentlige organers nettverk av planer og innretninger for å fremme en sunn levemåte, så øker inntaket av alkohol og forekomsten av diverse livsstilssykdomme. Men nettopp fordi vi er så vanskelige å forandre, og fordi vi er frie til å yte motstand, må man stadig iverksette nye tiltak. Og man må registrere hvordan disse nye grepene fungerer. Man samler ny viten, og som igjen danner grunnlag for nye teknikker, som igjen danner grunnlag for ny viten osv., osv. Slik ser vi at motstanden er maktens dobbeltgjenger, maktutøvelsen (for å utvinne viten) holdes ved like av gjenstridighet. Eller som Foucault sa det ”motstandsformene skriver seg inn i maktrelasjonene som deres ureduserbare motpart” (Schaanning 2000: 361)⁷. Og det er nettopp fordi omvendelsesprosjektene aldri fullt ut lykkes at kunnskapsbehovet fortsetter å øke. Nye profesjoner med ny spesialviten må kobles til forvaltningsapparatet” (Augestad, 2005 s. 48-9).

⁷ Jeg kan ikke si at jeg er så kyndig på dette området, men jeg har en antakelse om at Schaannings fortolkninger av Foucault ikke kan forstås som å være uten betydning for Augestads egen fremstilling. Jeg har imidlertid ikke lest noe av det Schaanning har skrevet, og merker meg bare at referansene til Foucault som regel etterfølges av en referanse til Schaanning, noe som for meg indikerer at Augestad har basert seg på Schaannings fortolkning av Foucault når han har forsøkt å analysere den norske helsepolitikken. Hvordan dette forholdet ser ut er imidlertid nå bare et åpent spørsmål, men et som jeg like fullt føler det er riktig av meg å gjøre leseren oppmerksom på.

Foucaults analyse i *Security, Territory, Population* var imidlertid at det var populasjonen som måtte forstås som ”the correlate of techniques of power” (Foucault, 2007 s. 79).

Den mest alvorlige kritikken jeg retter mot Augestad er derfor at hans forsøk på å ”analysere den statlige helsepolitikken med utgangspunkt i de konkrete helsepolitiske tiltak som iverksettes” (s. 34) er mer tilslørende enn den er oppklarende og at den i samme vending bidrar til å bekrefte den rådende diskursive orden (gjennom å basere analysen på en ide om styrkeforholdet og forutsette eksistensen av en rekke forhold som han heller burde stilt spørsmål ved i analysen), som jeg må anta at det for Augestads del er et poeng å kritisere, gitt de mange retoriske stikkene han retter mot ”alliansen” mellom medisin og forvaltning, og den vekten han legger på menneskets gjenstridighet og den *ureduserbare motparten* han mener *menneskets* motstandsformer utgjør i maktrelasjonene. Ved at det er motstandsformene som skriver seg selv inn i maktrelasjonene som en ureduserbar motpart er deltakelsen i denne striden udiskutabel; det er for eksempel *faktum* for Augestad at mennesket *må* forholde seg til helsediskursen. Motstanden dreier seg da om å posisjonere seg *i forhold til* dette ufravikelige elementet som for Augestad uansett eksisterer i den enkeltes sinn. Følgende avsnitt er betegnende i så måte:

”Jeg er sunn og usunn, bekymret og gir blaffen. Jeg betrakter meg selv med tankefigurer fra en sunnhetsdiskurs og en nytelsesdiskurs. Jeg tenker gjennom livet mitt med ord og begreper som jeg selv ikke har skapt, men jeg kan samtidig bruke disse begrepene mot hverandre; jeg kan være festløve og bohem en uke, og puritaner og fitness-freak den neste. For det meste er jeg alt samtidig, og selv om jeg definerer meg i opposisjon til helseekspertenes dom, er jeg nødt til å forholde meg til denne viten” (Augestad, 2005 s. 47).

For å imøtekomme de problemene jeg finner hos Augestad har jeg besluttet å tilveiebringe lengre passasjer fra Foucaults egne tekster (her særlig *Society Must Be Defended* og *Security, Territory, Population*; Foucault, 2004, 2007). På denne måten blir det Foucault har sagt gitt litt mer plass enn han får gjennom Augestads forvrengning av ham. Da vil også poenget være å vise at det er Augestad selv som mener at kroppen som i økende grad er gjort til objekt for statlig forvaltning. For uavhengig av hvorvidt Foucault har sagt *ulike* ting i løpet av sitt lange virke, så er det altså Augestad selv som er forberedt på å ta kroppens dominerende posisjon som en sannhet; en sannhet som jeg mener står i veien for et reelt studie av norsk helsepolitikk.

Motsatsen jeg her vil forsøke å bringe tilveie gjennom denne oppgaven er en teknologisk fundert analyse som forsøker å beskrive og redegjøre for de instrumentene og strategiene som inngår i den statlige forvaltningen. Populasjonen gis her en forrang, men det er et valg som er fundert på empiriske snarere enn teoretiske observasjoner. Folkehelsearbeidet, som er det jeg har forsøkt å studere i så lang tid no, er nettopp rettet mot populasjonen: I folkehelseloven av 2001 defineres "folkehelse" som "befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning" (Folkehelseloven, 2011 §3. a)). Folkehelsearbeidet, på sin side defineres som

"samfunnets innsats for å *påvirke faktorer* som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen" (Folkehelseloven, 2011 §3. b); egen kursiv).

Det norske folkehelsearbeidets objekt er altså ikke først og fremst kroppen, men faktorer som har betydning for befolkningens helse.

Om det polemiske og kritikkens formål

Før jeg går videre ønsker jeg å understreke at det ikke her er meingen å gå til angrep mot Augestad som person, det er ikke meningen å henge ham ut som enkeltmenneske. Jeg kjenner ikke Augestad som person, har aldri møtt ham, og tar først og fremst utgangspunkt i en tekst han har fått publisert i et offentlig tidsskrift. Etersom denne teksten dermed må kunne regnes for å være del av det "offentlige ordskiftet" anser jeg det for å være helt berettiget av meg å gjøre den tenkemåten som der kommer til uttrykk til gjenstand for en kritisk lesning.

Samtidig vil jeg også understreke at jeg kategorisk avviser hele Augestad analyse. Man kan selvsagt gå min egen lesning i sømmene dersom man skulle mene at jeg her har fremstilt Augestads tenkning på en måte som ikke gjenspeiler det som fremkommer i Augestads egen artikkel. Jeg er ganske klar på min egen påstand om at dersom ønsket om å forstå forholdet mellom kunnskap og makt, som et forsøk på å forstå norsk helsepolitikk har man ingenting å hente fra Augestads artikkel, og har forsøkt å argumentere for dette synet ved å ta for meg premisene som Augestad legger for sin egen analyse.

Men kanskje leseren ønsker å kritisere min egen fremstilling på det punkt at den tilsynelatende har en svært polemisk karakter (og at min egen fremstilling dermed *må* regnes for å være upålitelig og ensrettet) ettersom jeg her går så hardt ut mot Augestads tekst. Ved nærmere ettersyn tror jeg imidlertid det skal la seg gjøre å vise at det faktum at jeg nærmest er "formanende" hva gjelder min måte å forstå Augestads tekst på, springer ut av det faktum at jeg tar for meg antakelser og premisser som ligger til grunn for teksten, og at samtlige av de

tekstfragmentene jeg har tatt for meg er ment å vise ulike steder hvor denne tenkningen kommer til uttrykk, og at jeg har tatt for meg enkeltpartier i den hensikt å vise til *konsekvensene* av denne tenkningen, og at jeg har lagt vekt på konsekvensene av tenkningen fordi dette har betydning for hvilke analyse Augestad gjør gitt de premissene og antakelser som Augestad legger for sin egen analyse. Da vil en kanskje se at jeg har brakt til torgs en reell måte å lese Augestads tekst, som – om det er mulig å hevde noe slikt – har en viss *nødvendighet* ved seg: Tekstens premisser er problematiske på en måte som ikke anerkjennes av tekstens forfatter, og de konklusjonene som artikkelen fremmes har så vidt jeg kan se fått lov til å stå uten de kommentarene jeg har forsøkt å bringe til veie. Formålet mitt har da vært å stille de problematiske aspektene ved en Augestads analyse til skue, for slik å kunne argumentere for hvorfor de premissene Augestad legger til grunn *ikke* egner seg for å analysere norsk folkehelsepolitikk. Når jeg kategorisk avviser Augestads analyse gjør jeg det dermed med utgangspunkt i tekstens premisser, ikke fordi jeg ”mener” at Augestad gjør noe som er ”feil”, i moralsk eller etisk forstand (noe jeg tror leseren vil være enig i at ligger nærmere det man mener med *polemikk* av den typen som *ikke* egner seg i en akademisk sammenheng). Premissene for Augestads analyse bør forkastes, og det har jeg forsøkt å argumentere for i denne oppgaven.

Artikkelens empiriske aspekt har jeg mindre å si på. Det har ikke vært mulig for meg å ettergå Augestads empiri, og selv om dette ville åpnet opp for å i enda større grad å undersøke implikasjonene av Augestads premisser, har jeg først og fremst undersøkt konsekvensene av Augestads tenkning ved å se den opp mot analysene til Foucault, som er et felt jeg har bedre kjennskap til. Likevel ønsker jeg å bringe leserens oppmerksomhet mot et avsnitt som jeg tror man ved nærmere ettersyn ville ha kunne trekke andre konklusjoner fra, dersom man hadde lagt andre premisser til grunn enn de Augestad legger for sin analyse. I seksjonen som

Augestad har valgt å kalle «Den disiplinære metoden», fremført over sidene s. 39 til 41, åpner han med følgende avsnitt:

”Representerer da SEFs teknikker egentlig noe nytt? Representerer disse tiltakene en ny helsepolitisk strategi? Eller er det kun en reaktivering og intensivering av etablerte teknikker? I perioden 1925-1960 inngikk den statlige forvaltningen og den medisinske vitenskapen en tett allianse for å løse tuberkuloseproblemet. Da, som nå, hadde man en nærmest uendelig tro på bruk av vitenskap som grunnlag for politisk behandling. Da som nå handlet det dels om å innsette viten – i form av opplysningskampanjer og sosiale anordninger – og dels handlet det om å utvinne viten – ved ulike kartleggingsprosedyrer. Også den gang satset man på forebygging, eller det man kalte den hygienisk diettiske metoden, for å løse et helseproblem som man manglet en effektiv medikamentell behandling for (Augestad 2003). Nå er det altså kreft, hjerte- og karsykdommer og diabetes II som skal bekjempes gjennom forebyggende tiltak; den gang var det tyberkulosen som skulle bekjempes med bevegelse, frisk luft og et sunt kosthold. Da som nå var man opptatt av å kartlegge befolkningen ut fra bestemte subbhetsindikatorer og finne fram til må som kunne avdekke om de helsepolitiske tiltakene hadde noen virkning. Men et av satsingsområdene i datidens helseprogram – nemlig renslighet – er borte fra dagens helsediskurs. Gjennom å rense kroppen og rommet for smuss og skitt, skulle man forhindre spredning oav livsfarlige bakterier. Dessuten var det den gang en annen tenkning rundt kroppsvekt. Mens det i 40- og 50-årene var viktig å øke den gjennomsnittlige kroppsvekten til barn og unge – man hevdet at dette bl.a ville gi seg utslag i bedre skolerestater – er man nå opptatt av fedmeproblematikken: ”13 % av niåringene er overvektige” osv. osv. (SEFs pressearkiv). I 50-årene ville man aktivisere elevene for å stimulere appetitten. Nå vil

man få barna i bevegelse for få ned kroppsvekten og for å gjøre dem ”opplagt til å lære”, for å sitere utdanningsminister Kristin Clemet (Varden 22.10.03). Den gang, som nå, er borgernes kropp objekt for den statlige politikken” (Augestad, 2005 s. 39).

Det jeg finner særlig tankevekkende er at Augestad med *letthet* ser ut til å finne likheter mellom de ulike periodene. Selv om jeg da altså ikke kan si noe om hva som har foregått *på innsiden* av statsforvaltningen fremstår det for meg som vanskelig å være med på Augestads konklusjon om at det ikke eksisterer betydelige forskjeller mellom de to periodene han tar for seg. Jeg vil rette leserens oppmerksomhet særlig mot de forskjellene som Augestad registrerer og foreslå at dette *kan* være symptomer på mer dyptgripende endringer som Augestads analyse ikke evner å fange opp. Men dette er en kritikk jeg først og fremst gjør med utgangspunkt i en analyse av premissene for Augestads tolkninger, og jeg sier dermed noe slik som at ”gitt at Augestad legger som premiss at man skal studere tiltak og teknikker, og jeg finner at dette er problematisk på visse områder, antar jeg at problemene også vil gjøre seg gjeldende også i dette området.” Med dette understreker jeg at dette bare er en hypotese som jeg ikke har grunnlaget for å teste ut enda.

Så, når jeg sier ”Augestad” er det altså Augestads tekst og ikke hans sjel eller menneskeverd som blir vurdert. Grunnen til at jeg fokuserer på hans tekst spesielt er at den gir gode eksempler på en viss måte å tenke på som jeg ønsker å posisjonere mitt eget studie i forhold til. Ved å gjøre det på denne måten håper jeg at det blir åpenbart for leseren nettopp hvilke problemstillinger jeg har forholdt meg til når jeg har formulert min egen analyse. Jeg anser det som best å gå i dybden på én enkelt tekst fremfor å ta for meg ”hele feltet” av governmentality-litteratur, som jo er en størrelse som i denne forbindelse er svært ullen og uoverskuelig. Ved slik å gå i dybden på enkelttekster forsøker jeg å skrive meg i forhold til

konkrete problemstillinger som konkrete mennesker har fremsatt. Grunnen for dette er at jeg gjennom dette studiet ikke har funnet så veldig mange som har tatt for seg folkehelsearbeidet på den måten jeg ønsker å gjøre det. Det finnes riktig nok tekster som har tatt for seg *det de kaller* governmentality-studier for å se på statens folkehelsearbeid⁸. Antakelsen, som jeg ikke får anledning til å undersøke i denne oppgaven, er at Augestad måte å tenke på kommer til uttrykk også hos andre⁹.

Videre kan leseren merke seg at jeg her gjør noe som er inspirert av Foucault selv: trekke frem en enkelt tekst og fokusere på hvordan vedkommende forfatter har reflektert over et visst emne, og gjennom denne lesningen rekonstruere et epistemologisk felt. Gjennom denne operasjonen blir det klarere for meg selv og forhåpentligvis også for leseren hva som bør være studiets objekt og hvordan dette bør analyseres og studeres.

⁸ Se for eksempel Vallgård, 2001, 2003; særlig finner jeg det frustrerende hvor mye vekt som legges på myndighetenes måte å rasjonalisere på, den vekten hun legger på myndighetenes tiltak, bruken av pastoralen som en metafor for myndighetenes styringspraksiser, og hvordan dette knytter seg opp mot et juridisk spørsmål knyttet til hvorvidt myndighetenes helsetiltak ivaretar eller går på bekostning av innbyggernes frihet. Vallgård (2003) posisjonerer på denne måten analysen sin i forhold til et av de sentrale elementene i den diskursive ordenen vi nå befinder oss i. Om dette siste poenget se særlig Foucaults avsluttende kommentarer i *Security, Territory, Population*: "Whether one opposes civil society to the state, the population to the state, or the nation to the state, it was in any case these elements that were in fact put to work within this genesis of the state, and of the modern state. It is therefore these elements that will be at issue and serve as the stake for both the state and for what is opposed to it. To that extent, the history of *raison d'État*, the history of governmental *ratio*, and the history of the counter-conducts opposed to it, are inseparable from each other" (Foucault, 2007 s. 355-7).

⁹ Se for eksempel Huxley (2007) for en gjennomgang av den sosiologiske, statsvitenskapelige og den geografiske governmentality-litteraturen. Ideen om styrkeforholdet ser også ut til å være særlig betydningsfullt for mange tenkere; se for eksempel Allan, 2004 som et eksempel på dette hvor han forsøker å argumentere for hvorfor det "topologiske" er en god "linse" å se makten gjennom. Her er makt først og fremst forstått gjennom effekter på mennesker, og det fenomenet Allen forsøker å gripe er den nye formen for nærhet som makten har i dag. Det er interessant at Allan eksplisitt dikuterer det *topologiske* innenfor rammene av styrkerelasjoner. Se Allens forord for eksempler på dette.

Presentasjon av Augestads artikkel – problemstilling, empiri, analyse og konklusjon

I 2005 fikk Pål Augestad publisert en artikkel i Foucault-utgaven av *Sosiologi i Dag* med tittelen: *Resept for et sunnere Norge – Et foucaultsk blikk på norsk helsepolitikk*. I denne artikkelen ville Augestad forsøke å ”overføre Foucaults maktanalyser til et annet empirisk felt”, nemlig folkehelsepolitikken (Augestad, 2005 s. 34). Han ønsket da å ”trekke veksler på noen av Foucaults påpekninger og innsikter når jeg analyserer den statlige helsepolitikken i Norge”, og han var særlig interessert i å

”forfølge Foucaults ”oppfordring” om å studere sammenkoplingen mellom kunnskap og makt, og samtidig undersøke hans ”tese” om at kroppen i økende grad har blitt objekt for den statlige forvaltningen” (s. 34-5).

Som sitt empiriske case tar Augestad for seg

”noen av de tiltakene som ”Statens råd for ernæring of fysisk aktivitet” (SEF) har vært med på å iverksette fra det ble etablert av regjeringen i 1998 og fram til i dag. SEF betraktes som et et case eller konkretiseringspunkt for norsk helsepolitikk de seinere årene. Oppbyggingen av SEF inngår i en strategi for økt satsning på forebyggende helsetiltak” (s. 34)

Med dette caset ønsker han å

”analysere hvilke tiltak og strategier SEF tar i bruk og hvordan SEF tematiserer (definerer, klassifiserer osv) kroppen, hvor SEF henter kunnskapen sin fra og om SEFs tiltakskjede avviker fra tidligere tiders ”helsepolitikk”? Analysen av SEF har til hensikt å si noe om

relasjonene mellom kunnskap, kropp og forvaltning, og jeg vil spesielt legge vekt på forbindelsene mellom kunnskap og makt” (s. 35).

Augestad avslutter artikkelen med følgende konklusjoner:

”Jeg har forsøkt å vise hvordan kunnskap og makt gjensidig betinger hverandre. SEFs politikk må først og fremst betraktes som et moderne opplysningsprosjekt, som hviler på troen på sannheten og fremskrittet. Ved hjelp av naturvitenskapelig metodikk kan man avdekke menneskeorganismens lover, og bestemme hva mennesket bør spise og hvordan det bør bruke sin kropp. SEF inkarnerer det Foucault kalte biopolitikk, dvs. en rekke teknikker som tas i bruk for at kroppen skal omdannes og forbedres. Kroppen er blitt et objekt for å innsette og utvinne viten. I et slikt perspektiv framstår ikke makten bare som en undertrykkende kraft, men betraktes først og fremst som en produktiv størrelse: SEFs vitensregime produserer nye data, samtidig som individet kan bruke denne viten som ressurs i sitt eget konstruksjonsarbeid. Og gjennom å oppføre oss ulydig, uforståelig og uforutsigbart produserer vi behov for ny viten.

Statsviter Kari Tove Elvbakken (2003) skriver i Sosiologi i dag, med utgangspunkt i vurderingen av rapport fra SEF, at ”helsemyndighetene driver ikke propaganda lenger, er ikke fordømmende og oppmuntrende, det tar markedet seg av”. Nå handler det isteden om å servere de nakne fakta og å legge forholdene til rette for en sunn livsstil. Jeg har forsøkt å argumentere fram en annen konklusjon: Kunnskap er ikke ”uskyldig” eller nøytral, men er knyttet til og understøtter ”teknikker” som kan utlegges som maktmekanikk; dvs. teknikker som treffer våre kropper, som påvirker våre atferdsmåter og som former våre sanser. SF representerer i og for seg ikke noe nytt, men må isteden sees som en intensivering av det Foucault kalte biopolitikk. Teknikkene som brukes er

gamle, ja de har likhetstrekk med ordninger som kan føres helt tilbake til hyrdemakten. Ved at myndighetene sammenkople ulike helseanordninger med ulike overvåkingsteknikker etableres et mektig system for å innsette og utvinne viten. Den nye forebyggingspolitikken med vekt på ernæring og fysisk aktivitet avdekker et system hvor kunnskap og makt er tett sammenvevd. Forebyggings-logikken kommer til uttrykk som en rekke teknikker som går ut på å samle inn viten om individ, for så å påvirke individets holdninger og væremåter. Staten nøyer seg ikke lenger med å behandle ulike sykdommer, den vil forandre mennesket. Dette er resepten for et sunnere Norge” (Augestad, 2005 s. 49-50).

Analyse av Augestads konklusjoner

”en annen Foucault” – Augestads operasjonaliseringer av Foucault

For å forstå hvordan Augestad kommer seg fra problemstilling til konklusjon er det viktig å forstå hvordan han definerer studieobjektet sitt, sentrale begreper og ikke minst den måten han forstår Foucault. I innledningen skriver Augestad det følgende:

”Da Michel Foucault skrev om staten holdt han fast på sitt praksisperspektiv, dvs. han ville undersøke hvordan makten utøves i praksis. Spørsmålet hans var hvilke kunnskaper og teknikker forvaltningens praksiser tok i bruk og var basert på, og hvor disse begrepene og teknikkene kom fra (Foucault, 1991, Schaanning 2000:480). Tilsvarende vil jeg analysere den statlige helsepolitikken med utgangspunkt i de konkrete helsepolitiske tiltak som iverksettes” (Augestad, 2005 s. 34).

I denne åpningen ser vi at Augestad reduserer Foucaults studier av staten til maktens mikro-fysikk. Dette var et perspektiv Foucault aktivt tok avstand til da han holdt forelesningene i 1978. Fra Augestads sitat bør vi merke oss ordet praksis. Augestad sier at *praksis* viser til ”hvordan makten utøves i praksis”, noe han bruker for å understøtte sitt eget fokus på ”de konkrete helsepolitiske tiltak som iverksettes”. Når Foucault forstod stater som praksiser siktet han imidlertid snarere til den måten staten entret det han kaller det *praktisk-refleksive prismet*. Etter gjennomgangen av *raison d'État* sier Foucault det følgende:

”In saying all this, it is clearly understood that in no way have I wanted to undertake the genealogy of the state itself or the history of the state. I have simply wanted to show some sides or edges of what one could call the practico-reflexive prism, or just simply the reflexive prism, in which the problem of the state appeared in the sixteenth

century and the beginning of the seventeenth century. It is a bit as if I were to say to you: My aim has not been to give you the history of the planet Earth in terms of astrophysics, but to give you the history of the reflexive prism that, at a certain moment, allowed one to think that the Earth was a planet. It is the same kind of thing, but with a difference however. The difference is that when one simply does the history of the sciences, of the way in which we learned, the way in which we constituted a knowledge (*savoir*) in which the Earth appears as a planet, then it is quite clear that in doing a history like that one is doing the history of a completely autonomous and independent series that has nothing to do with the evolution of the cosmos itself. It goes without saying that the fact that since a certain point in time we have known that the Earth is a planet has had no influence on the Earth's position in the cosmos.

However, the appearance of the state on the horizon of a reflected practice at the end of the sixteenth and the beginning of the seventeenth century has been of absolutely capital importance in the history of the state and in the way in which the institutions of the state actually exist. The reflexive event, the set of processes by which the state effectively entered into the reflected practice of people at a given moment, the way in which, at a given moment, the state became for those who governed, for those who advised the governors, for those who reflected on governments and the action of governments as they saw it [...]¹⁰, was without a doubt not the absolutely determinant factor in the development of the state apparatuses, which in truth existed well before – the army, taxation, justice all existed well before – but it was absolutely essential, I think for the entry of all these elements into the field of an active, concerted, and reflected practice that was, precisely, the state. We cannot speak of the state-thing as if it was a being developing on the basis of itself and imposing itself on individuals as if

¹⁰ "Part of the sentence unfinished" (footnote fra oversetter – s. 276)

by a spontaneous, automatic mechanism. The state is a practice. The state is inseparable from the set of practices by which the state actually became a way of governing, a way of doing things, and a way of relating to government” (Foucault, 2007 s. 276-7).

Å si at Foucaults spørsmål var ”hvilke kunnskaper og teknikker forvaltningens praksiser tok i bruk og var basert på, og hvor disse begrepene og teknikkene kom fra” stemmer dermed svært dårlig overens med sitatet over. I Augestads forklaring står staten som en absolutt størrelse – absolutt i den forstand at det ikke er statens eksistens som trekkes frem for analyse – som utøver praksiser og som henter teknikker og begreper fra ulike steder. Augestad tar ikke idéen om staten opp til diskusjon, men tar den snarere som et utgangspunkt for undersøkelsen av ”de konkrete helsepolitiske tiltak som iverksettes” (Augestad, 2005 s. 34). Denne manglende viljen til å stille spørsmål ved statens eksistens er et gjennomgående trekk ved Augestads analyse.

Videre gir Augestad oss følgende to avsnitt hvor han kommer med reservasjoner han har med å skulle ”overføre Foucault til et annet empirisk felt”, i tillegg til å beskrive hva Foucault mente med makt og hvordan han studerte dette fenomenet.

”Det å overføre Foucaults maktanalyser til et annet empirisk felt er i seg selv et tvilsomt prosjekt, som nok vil få mange ”kjennere” til å rynke på nesen. Foucault ønsket ikke å finne opp nye begreper, for i neste omgang å tre disse ned over samfunnsformasjonen. Han ville ikke ta utgangspunkt i et bestemt begrepsskjema, men ønsket isteden å undersøke hvordan ulike institusjoner og epoker selv tematiserer sine praksiser. Han ønsket å beskrive og sammenligne de rammene som kunne utbroderes av institusjonenes eller epokens egen diskursivering og praktiseringer.

Foucault foreslo to grep for ikke å bli fanget i et bestemt perspektiv: For det første skal ”feltet” snakke for seg (eller bruke sine egne begreper), og for det andre skal man undersøke hvordan begreper og praksiser vandrer i tid (fra et tidspunkt til et annet) og rom (fra institusjon til institusjon). Slik lar han feltet selv komme til orde, samtidig som det blir av-ristet sin uunngåelige og nødvendige form. Foucault ville ikke forsøke å produsere nye ”sannheter”, men isteden vise rammene for ”den etablerte sannheten” og hvordan disse blir konstituert” (Augestad, 2005 s. 34).

Det vil i gjennomgangen av Augestads analyse bli tydelig – om det da ikke allerede er klart for leseren – hvor ironisk og grenseløst paradoksalt det er at Augestad kommer med nettopp dette forbeholdet. (1) Augestad gir en forpossisjon til subjektet og ideen om at kroppen er det virkelige objektet for den statlige forvaltningen, og at han ”i neste omgang” trer disse begrepene over den samfunnsformasjonen han forsøker å si noe om. Han lar nettopp ikke ”feltet” snakke for seg selv fordi han i møte med dets egne begreper (som jeg altså mener viser til skillet mellom kropp og populasjon) bare ser det han er *forberedt* på å se, nemlig kroppen.

Dette er imidlertid en problemstilling som ikke knytter seg til Augestad spesielt, men som heller må forstås som et grunnlagsproblem for alle som forsøker å forholde seg til en virkelighet (eller ”felt”) som er annerledes enn en selv. Det hjelper ikke å ”la feltet” tale for seg selv, dersom en i neste omgang benytter sine egne begreper til å fortolke. Dette krever at en er villig til å se tingene fra den andres ståsted. Det vil i den følgende analysen bli redegjort for at Augestad i sin egen analyse stiller seg på ”folkets” side, og at han fra denne posisjonen går til angrep mot det han anser som en allianse mellom det medisinske vitensregimet og den statlige forvaltningen.

(2) Augestad beskriver ikke rammene for den etablerte sannheten eller beskriver hvordan disse blir konstituert. Augestad viser heller en stor villighet til å ta opp premissene i den etablerte sannheten, om enn som et forsøk på å ta opp kampen mot den. Problemet er uansett at denne kampen kjempes fra innsiden av ”beistets mage”. Dette kommer som allerede sagt tydelig til uttrykk i hvordan Augestad definerer makt, eller på en lignende måte hvordan han forutsetter at subjektets ”motstandsform[er] skriver seg inn i matkrelasjonene som deres ureduserbare motpart” Schaanning 2000:361). Augestad forklarer på denne måten makt med makt, og forklarer utviklingen av ny kunnskap som et resultat av *menneskets* (iboende og ureduserbare) gjenstridighet vis-à-vis myndighetenes forsøk på å omvende dem (eller disiplinere dem).

Særlig interessant finner jeg det at Augestad i sitt forsøk på å beskrive den norske folkehelsepolitikken i perioden 1998 til 2005, hvor han kommer frem til at denne er en intensivering av eldre teknikker, selv tar i bruk en utdatert forståelse av hvordan styringen opererer; en som henger igjen i *raison d'État*, slik den var formulert før økonomene kritiserte den rundt spørsmålet om økonomi. Dette kommer til uttrykk ved at Augestad i en forsvinnende grad forholder seg til *populasjonen* på en reflektert måte, og vi kan observere flere steder teksten hvor Augestad trekker inn populasjonen uten å reflektere over den. Populasjonen fremstår da som et del av det helsepolitiske inventaret, en bestanddel som er underordnet alliansen mellom makt og kunnskap og menneskets gjenstridighet som forklaring av behovet for ny kunnskap. Populasjonen har ingen betydning i dette spillet. Det følgende sitatet fra Foucault er en fortsettelse av det lengre sitatet over og er interessant i så måte:

”So I have tried to isolate this kind of reflexive prism and I will now end by just making one remark [...]. In this analysis of *raison d'État*, as seen from the angle of salvation and *coup d'État*, from the angle of obedience and submission, and from the

angle of truth, the inquiry, and the public, there is nonetheless an element that is both ... I was going to say, present and absent – present in a way, but even more absent than present, and this element is the population. The population is present inasmuch as if we ask what the purpose of the state is, and if the reply is that it is the state itself, but the state itself inasmuch as this state must be happy and prosperous, etcetera, then we can say that the population, as the subject or object of this felicity, is faintly sketched out. When one speaks of obedience, and the fundamental element of obedience in government is the people who may engage in sedition, you can see that the notion of "population" is virtually present. When one speaks of the public on whose opinion one must act in such a way as to modify its behavior, one is already very close to the population. But I think population as a really reflected element, the notion of population, is not present and is not operative in this first analysis of *raison d'État*. For example, when Chemnitz defines *raison d'État*, he says "felicity of the state" and never "felicity of the population." It is not men who must be happy or prosperous, and ultimately it is not men who must be rich; it is the state itself. This is in fact one of the fundamental features of mercantilist politics at this time. The problem is the wealth of the state and not that of the population. *Raison d'État* is a relationship of the state to itself, a self-manifestation in which the element of population is hinted at but not present, sketched out but not reflected. Similarly, when, with Bacon, one speaks of seditions, of poverty and discontent, we are very close to population, but Bacon never envisages the population as constituted by economic subjects who are capable of autonomous behaviour. One will speak of wealth, the circulation of wealth, and the balance of trade, but one will not speak of population as an economic subject. And with regard to truth, when theorists of *raison d'État* lay stress on the public and the need for a public opinion, the analysis is conducted, as it were, in purely passive terms.

It is a question of giving individuals a certain representation, an idea, of imposing something on them, and not in the least of actively making use of their attitudes, opinions, and ways of doing things. In other words, I think *raison d'État* really did define an art of government in which there was an implicit reference to the population, but precisely population had not yet entered into the reflexive prism. From the beginning of the seventeenth century to the middle of the eighteenth century there is a series of transformations thanks to which and through which this notion of population, which thanks to which and through which this notion of population, which will be central in all political life, political reflection, and political science from the eighteenth century, is elaborated. It is elaborated through an apparatus (*appareil*) that was installed in order to make *raison d'État* function. This apparatus is police. It is the intervention of this field of practices called police that brings to light this new subject in this, if you like, general absolutist theory of *raison d'État*” (Foucault, 2007 s. 277-8)

Påstander: (1) I Augestads fremstilling av folkehelsepolitikken er populasjonen både tilstede og fraværende, og havner i skyggen av Augestads fokus på subjektet og kroppen. (2) I Augestads fremstilling baserer han seg på en modell for påvirkning som ligger nærmere teoretikerne av *raison d'État* enn den vi faktisk ser hos SEF. Dette skyldes at Augestad ikke betrakter populasjonen som en betydelig størrelse, og at han dermed forestiller seg forholdet mellom kunnskap og makt som en lukket krets, uten noe annet enn sine egne styrker å spille på i forsøket på å omvende individet *i sitt bilde*.

Om Foucaults maktanalyse sier Augestad det følgende:

”Foucault hevdet hårdnakket at han ikke ønsket å utvikle en ny teori om makt (Foucault 1994b [*dits et Écrits*]: 451, Schaanning:327 (sic.). Foucault var opptatt av hvordan makten fungerte i praksis, dens funksjonsmåter. Han ville ikke si noe om hva makten egentlig er, men hevdet at vi må gå inn i den konkrete situasjonen og analysere hvordan makt utøves der. Vi må analysere makten der den er i aksjon. Makt er ikke noe man kan besitte, men er et styrkeforhold eller en relasjon. Når Foucault skrev om makt var det med utgangspunkt i konkrete analyser av spesifikke institusjoner i en bestemt historisk periode” (Foucault, 2005 s. 34).

To bemerkninger. For det første, som jeg alt har vært inne på, og som jeg nå vil gå nærmere inn på, er denne definisjonen av makt problematisk fordi den tar som sitt utgangspunkt premisene for den makten den ønsker å forklare. Den forklarer makt med makt. Med dette sikter jeg særlig til implikasjonene som ligger i forståelsen av makt som et ”styrkeforhold”. For det andre vil jeg ta for meg noe av det problematiske med å legge fokuset på konkrete institusjoner og praksiser.

Svakheten ved forståelsen av makt som et styrkeforhold

Augestad setter tilsynelatende opp en dikotomi når han forklarer at det er en opposisjon mellom makten som ”noe man kan besitte” på den ene siden, og makt forstått som ”et styrkeforhold eller en relasjon”. ”Makt *er ikke* noe man kan besitte, *men er* et styrkeforhold eller en relasjon”. Umiddelbart skulle en jo da anta at det i virkelighet var snakk om en reell forskjell; for på den ene siden finner vi jo makten forstått som noe en enkelt person eier, og på den andre siden er den en relasjon. I den første betydningen er makt et objekt som kan besittes og noe en kan bruke for ”utøve makt” over andre, som om makten var et fysisk objekt, som for eksempel et sverd, som en kunne bruke til å hugge hodet av undersåttene med. Denne

måten å forstå makt (gitt at de implikasjonene jeg her fremlegger samsvarer med de implikasjonene Augestad trekker ut av denne posisjonen) er i følge Augestad ikke god nok. Kravet for at det skal være snakk om makt synes å være at det er snakk om flere personer fordi makten eksisterer i relasjonen mellom disse personene. Makt skal forstås som et styrkeforhold, eller relasjon. Dette er i følge Augestad hva makt er.

Men er nå egentlig disse to definisjonene så ulike? Argumentet for ulikhet er altså at man i den ene definisjonen har en isolert enhet, og at man i den andre heller har å gjøre med en relasjon. Det jeg imidlertid ønsker å bringe leserens oppmerksomhet mot er det faktum at denne styrkerelasjonen likefullt impliserer eksistensen av, ja sågar *forutsetter* eksistensen av enheter, som riktig nok ikke er i isolasjon, men som likevel kjennetegnes av en tilsvarende ufravikelighet, som når makten er noe man besitter. Eller, sagt på en annen måte: når makt forstås som en relasjon impliserer det to eller flere enheter som er i relasjon med hverandre, og istedenfor én enkelt enhet som er i besittelse av makt, får vi en situasjon hvor to enheter inngår i relasjon med hverandre og at de her tar i bruk ressurser som de antas å ha. Makten er nå satt i spill, eller makten er snarere det spillet som er satt i gang *mellom* en eller flere enheter. For meg er det interessant at makten forstått som et styrkeforhold ser ut til å være enda mer besnærende enn den første fordi den allerede i utgangspunktet forutsetter at man er fanget i dette styrkeforholdet. Og da er det faktisk ganske interessant at dette av Augestad ikke forstås som noe negativt, men som betingelse for motstand. Augestad skriver det følgende:

”Mennesket er gjenstridig. Til tross for SEFs og andre offentlige organers nettverk av planer og innretninger for å fremme en sunnlevemåte, så øker inntaket av alkohol og forekomsten av diverse livsstilssykdommer. Men nettopp fordi vi er så vanskelig å forandre, fordi vi er frie til å yte motstand, må man stadig iverksette nye tiltak. Og

man må registrere hvordan disse nye grepene fungerer. Man samler ny viten, som igjen danner grunnlag for nye teknikker, som igjen danner grunnlag for ny viten osv., osv. Slik ser vi at motstanden er maktens dobbeltgjenger, maktutøvelsen (for å utvinne viten) holdes ved like av gjenstridighet. Eller som Foucault sa det ”motstandsformene skriver seg inn i maktrelasjonene som deres ureduserbare motpart” (Schaanning 2000:361). Og det er nettopp fordi omvendelsesprosjektene aldri fullt ut lykkes at kunnskapsbehovet fortsetter å øke. Nye profesjoner med ny spesialviten må kobles til forvaltningsapparatet” (Augestad, 2005 s. 48-9).

Hvordan mennesket havner i denne situasjonen diskuteres ikke. Mennesket defineres heller som en enhet som har den egenskapen at den er ”gjenstridig”, at den hele tiden er fri til å yte motstand, og at den derfor alltid vil være innblandet i myndighetens prosjekt som dreier seg om å omvende mennesket. Men dette er ikke en tanke som skriver seg til Augestad spesielt. Foucault ytrer en lignende forestilling i den ofte siterte teksten *the Subject and Power*:

”The relationship between power and freedom’s refusal to submit cannot, therefore, be separated. The crucial problem of power is not that of voluntary servitude (how could we seek to be slaves?). At the very heart of the power relationship, and constantly provoking it, are the recalcitrance of the will and the intransigence of freedom. Rather than speaking of an essential freedom, it would be better to speak of an ”agonism”- of a relationship which is at the same time reciprocal incitation and struggle, less of a face-to-face confrontation which paralyzes both sides than a permanent provocation” (Foucault, 1982 s. 790).

Oversetteren av artikkelen legger til det følgende i en fotnote knyttet til ordet *agonism*:

”Foucault’s neologism is based on the Greek [...] meaning ”a combat.” The term would hence imply a physical contest in which the opponents develop a strategy of reaction and of mutual taunting, as in a wrestling match” (i Foucault, 1982 s. 790).

Disse forestillingene om styrkeforholdet bygger ideen som ble fremsatt på 1600-tallet, om at Europas stater befant seg i konkurranse med hverandre, og at politikken nå for første gang tok opp i seg ideen om kraft, og at den fra da av var opptatt av balansere krefter og å anlegge strategier innenfor dette konkurransefylte rommet. Videre forklarte Foucault at enhetene som gikk i konkurranse med hverandre (stater) ble forstått som uomtvistelige og ureduserbare størrelser som hver i sær hadde sine iboende krefter som de, på den ene siden måtte dyrke hos seg selv og samtidig sikre sin egen orden, og som de på den andre siden brukte i konkurranse med andre stater. Det karakteristiske ved denne tenkningen forklarte Foucault at spørsmålet om statens opprinnelse ikke ble trukket inn; de entret nå heller en tom og retningsløs tid – retningsløs i den forstand at man ikke lenger var opptatt av det kristelige fellesskapet eller samlingen av Imperiet, men heller rettet mot seg selv; statene var i et sirkulært forhold til seg selv.

Den samme logikken ser vi altså her. Det gjøres ingen referanse til rammene for denne stridigheten. Snarere tas kampen som et faktum, som utgangspunktet for handling. Og gitt at man nå *uansett* er i denne situasjonen hvor en er bundet til en annen part, og stadig provosert til å delta, er spørsmålet er heller hvordan man skal anlegge det neste steget.

Vi kan også legge til at makten forstått som en relasjon forutsetter en viss gjensidighet mellom de involverte partene, som om myndighetene og borgerne forholder seg til hverandre. Denne tanken kommer for eksempel til uttrykk i Augestads påstand om at menneskets gjenstridighet gjør det umulig for myndighetene helt og holdent å omdanne individet i sitt

bilde, og at myndighetene dermed inngår i en evig runddans som innebærer at "Man samler ny viten, som igjen danner grunnlag for nye teknikker, som igjenn danner grunnlag for ny viten osv., osv" (Augestad, 2005 s. 49).

Augestads bruk av "osv" er særlig interessant i dette avsnittet. For det første er det jo på ingen måte åpenbart for noen andre enn Augestad selv hvordan denne rekken fortsetter. Og for det andre aner jeg at Augestad impliserer at det er denne prosessen som vil foregå i all uendelighet. Augestads bruk av osv. impliserer dermed at forholdet mellom kunnskap og makt opererer i en temporalitet som er, for å sitere Foucault: "both never-ending and conservative" (Foucault, 2007 s. 259). Dette osv. viser oss dermed at Augestads tenkning befinner seg innenfor den gamle tenkemåten som preget *raison d'État* før det ble transformert av økonomenes kritikk rundt spørsmålet om økonomisk styring. Dette osv er dermed betegnende for Augestads konklusjon om at kunnskap og makt er sammenklistret, at man skal forstå relasjonen med en gjensidig og innbyrdes referanse til seg selv, ved at både makten og kunnskapen "nærer seg på hverandre", i kampen om å omvende individene (Augestad, 2005 s. 41).

Idéen om styrkeforholdet ligger til grunn for Augestads forklaring på forholdet mellom makt og kunnskap

Hos Augestad finner jeg at ideen om styrkeforholdet brukes som en forklaringsmodell som gjennomsyrrer analysen. Som et eksempel på dette vil jeg nå se nærmere på hvordan Augestad forklarer relasjonen mellom kunnskap og makt. Det betydelige mønsteret jeg observerer i Augestads tekst er at han forklarer bevegelser og dynamikker ved å gjøre referanser til essensialistiske karaktertrekk som viser tilbake til ideen om styrkeforholdet. Det er også bemerkelsesverdig at han forstår det slik at makten og kunnskapen er sammenklistret. Det er bemerkelsesverdig fordi man med referanse til *populasjonen* kunne ha gitt en mer dynamisk

fremstilling. Dette vil jeg forsøke å demonstrere ved å ta for meg noen av betraktningene Foucault gjør seg om populasjonens rolle i samspillet mellom kunnskap og makt, eller vitenskap og beslutning.

Augestad hevder at

”SEF utgjør en allianse av vitenskapsmenn og et forvaltningsapparat. Her er ernæringsfysiologer, gynekologer, landbruksøkonomer, leger, idrettsmedisinere, fysioterapeuter, tannleger, arkitekter, pedagoger osv. blitt spleiset sammen med et statlig forvaltningsorgan. De statlige tiltakene blir velsignet av dem som besitter den høyeste kompetansen innenfor feltet ernæring og fysisk fostring, og vitenskapen får muligheten til å omdanne sine innsikter til konkrete politiske tiltak. Men forvaltningen nøyer seg ikke med å inngå en allianse med eksterne eksperter, Sosial- og helsedirektoratet bygger også opp sin egen kunnskapsdivisjon, kalt ”Enhet for kunnskapshåndtering”. Denne skal, som det heter, ”finne, vurdere og bruke forskningsbasert kunnskap slik at beslutninger baseres på pålitelig dokumentasjon” (SEFs pressearkiv). Enheten skal bestå av 36 fagstillinger/forskere og skal arbeide i nært samarbeid med andre forskningsmiljøer. Forvaltningen allierer seg med forskere både innenfor og utenfor direktoratet” (Augestad, 2005 s. 38-9).

Det bemerkelsesverdige ved denne forklaringen er at Augestad mener å ha identifisert to separate ting. I følge Augestad har man på den ene siden alliansen mellom vitenskapsmenn og forvaltningsapparatet, mens man på den andre siden, *i tillegg til dette* har opprettelsen av Enhet for kunnskapshåndtering. Begge disse fenomenene opptrer, men det viktigste ser ut til å være at ”De statlige tiltakene blir velsignet av dem som besitter den høyeste kompetansen

innenfor feltet ernæring og fysisk fostring, og vitenskapen får muligheten til å *omdanne* sine innsikter til konkrete politiske tiltak”. For Augestad ser man med SEF hvordan vitenskapsmenn har blitt ”spleiset sammen med et statlig forvaltningsorgan” i det han kaller for en allianse. Denne alliansen går *mellom* vitenskapsmennene og den statlige forvaltningen. I tillegg til dette, som noe som kommer i tillegg til, fordi forvaltningen ikke nøyer seg med å bare inngå en allianse med eksterne eksperter, har man *også* opprettet en enhet for kunnskapshåndtering som skal ”finne, vurdere og bruke forskningsbasert kunnskap slik at beslutninger baseres på pålitelig dokumentasjon”.

En av påstandene som jeg fremsetter mot Augestads tekst er at den bygger på en gammel modell av hvordan forvaltningen fungerer. Dette kommer tydelig frem i denne forklaringen. For, som vi husker var jo den andre viktige transformasjonen i *raison d’État* at forholdet mellom kunnskap og makt ble nyansert og spesifisert, og at det dreide seg om, på den ene siden vitenskapens produksjon av kunnskap om naturlige prosesser i økonomien, samfunnet og i populasjonen, og at denne kunnskapen på den ene siden ble forstått som helt uvurderlig for å kunne styre på det som ble forstått som en god måte. Foucault sa det følgende:

”Second, this scientific knowledge is absolutely indispensable for good government. A government that did not take into account this kind of analysis, the knowledge of these processes, which did not respect the result of this kind of knowledge, would be bound to fail. Indeed, we see this when, against all the rules of evidence and rationality, government controls the grain trade and fixes the maximum price: it acts blindly; it acts against its interest; it is literally mistaken, and mistaken in scientific terms”
(Foucault, 2007 s. 350-1).

I lys av denne forklaringen skulle det la se gjøre å sette programerklæringen til Enhet for kunnskapshåndtering i en mer sentral rolle enn det Augestad gjør. Da utgjør *behovet for forskningsbasert kunnskap* grunnlaget for alliansen, og ikke lenger som noe som kommer i tillegg til den. Dette gjør ideen om en allianse mellom vitenskapsmenn og forvaltningsapparat problematisk fordi den i Augestads univers funderes med gjensidig referanse til økning av styrke for de involverte partene. Det er da en trade-off for vitenskapsmennene og forvaltningsapparatet vet at ”De statlige tiltakene blir velsignet av dem som besitter den høyeste kompetansen innenfor feltet ernæring og fysisk fostring, og vitenskapen får muligheten til å omdanne sine innsikter til konkrete politiske tiltak”. Veien går med andre ord ikke om populasjonen og det behovet som de styrende har for forskningsbasert kunnskap, men forklares med referansen til en *felles interesse*; ved at styrkene økes for vitenskapsmennene og forvaltningsapparatet. Fellesinteressen var som vi husker grunnlaget for alliansene i det nye systemet som ble opprettet på 1600-tallet.

I tillegg til dette er det også betenkelig at Augestad ikke gjør referanse til populasjonen når utviklingen av de vitenskapsgrenene som Augestad her tar for seg er fundert på betraktninger knyttet til populasjonen. På dette punktet refererer jeg til re-formuleringen som Foucault gjør seg av analysen fra *Tingenes Orden*:

”To sum up, I think that if we look for the operator (*opérateur*) of transformation for the transition from natural history to biology, from the analysis of wealth to political economy, and from general grammar to historical philology, if we look for the operator that upset these systems of knowledge, and directed knowledge to the sciences of life, of labor and production, and of language, then we should look to population. Not in a way that would amount to saying that, finally understanding the importance of the population, the ruling classes set naturalists to work in this area,

who mutated into biologists as a result, grammarians who were consequently transformed into philologists, and financiers who became economists. It did not take place like this, but in the following form: A constant interplay between techniques of power and their object gradually carves out in reality, as a field of reality, population and its specific phenomena. A whole series of objects were made visible for possible forms of knowledge on the basis of the constitution of the population as the correlate of techniques of power. In turn, because these forms of knowledge constantly carve out new objects, the population could be formed, continue, and remain as the privileged correlate of modern mechanisms of power.

Hence the theme of man, and the "human sciences" that analyze him as a living being, working individual, and speaking subject, should be understood on the basis of the emergence of population as the correlate of power and the object of knowledge. After all, man, as he is thought and defined by the so-called human sciences of the nineteenth century, and as he is reflected in nineteenth century humanism, is nothing other than the figure of population. Or let us say again: If, on the one hand, it is true that man could not exist, and that only the juridical notion of the subject of right could exist, and that only the juridical notion of the subject of right could exist when the problem of power was formulated within the theory of sovereignty, on the other hand, when population becomes the vis-à-vis of government, of the art of government, rather than of sovereignty, then I think we can say that man is to population what the subject of right was to the sovereign. There you are, all wrapped up and loose ends tied" (Foucault, 2007 s. 78-9).

På denne måten blir det problematisk at Augestad menneskets gjenstridighet som grunnen til at kunnskapsbehovet fortsetter å øke. I den forklaringen Foucault her gir finner vi heller

populasjonen som ”the correlate of techniques of power and the object of knowledge”. Det er også betenkelig at Augestad tar som utgangspunkt en kategori som springer ut av denne prosessen, nemlig mennesket. For Augestad er SEFs arbeid ikke rettet mot populasjonen, men snarere mot et ”omvendelsesprosjekt” rettet mot kroppen og individet. Med dette utgangspunktet forsøker Augestad å forklare kunnskapsproduksjonen med utgangspunkt i hva kroppen og mennesket gjør som forårsaker det som i virkeligheten skyldes prosesser som foregår på et *helt annet plan*. Augestad baserer seg på ideen om menneskets gjenstridighet som inngår i den uendelige kampen mot SEFs omvendelsesprosjekt. Med forståelsen av SEF som et omvendelsesprosjekt henger Augestad igjen i den gamle forståelsen av forholdet mellom kunnskap og makt, innsetting av virkelighetsoppfatninger inngikk i forsøket på å omvende det. Augestad skriver det følgende:

”SEFs politiske prosjekt består delvis i å spre en virkelighetsoppfatning. Man forsøker å oppøve borgernes sans for det sunne måltid og for en aktiv livsstil; få dem til å tenke som SEF. Dette handler dypest sett om forming og omforming av sansene, hvilket i bunn og grunn er et sosialiseringssprosjekt. Målsettingen om å få folk til å velge et sunnere levesett kan bare oppnås ved å utruste dem med andre ferdigheter og disposisjoner. Man må få individet til å se og handle annerledes, man må få det til å se virkeligheten og seg selv på en annen måte. Jeg tar med et lite utdrag fra SEFs brosjyre om ”Aktiv skolevei” for å vise hvordan de argumenterer for sitt prosjekt.

”Aktiv skolevei har hatt som mål å stimulere til at flere elever går eller sykler til skolen”: ”Kristian sitter og ser ut av bilvinduet. Alene – skulle heller gått til skolen – sammen med venner. Sitter i baksetet, ganske kjedelig... Når Kristian smeller igjen bildøra og møter resten av gjengen, vil han skravle, løpe og

hoppe. Han er ikke klar til å sette seg ved skolepulten...” (SEFs pressearkiv)”
(Augestad, 2005 s. 43).

For meg er denne passasjen i Augestads tekst interessant fordi han motsier seg selv på følgende måte: Augestads premiss er at SEFs politisk prosjekt delvis består i å spre en virkelighetsoppfatning, en prosess som han sier i bunn og grunn er et sosialiseringsprosjekt, hvor middelet som må tas i bruk for at ”folk skal velge et sunnere levesett” skal sørge for at den enkelte utrustes ”med andre ferdigheter og disposisjoner”. SEF må da ”få individet til å se og handle annerledes, må få det til å se virkeligheten og selg selv på en annen måte”.

Eksempelet Augestad gir oss ser imidlertid ikke ut til å dreie seg om å innsette og installere nye ferdigheter og disposisjoner, så mye som det dreier seg om å sørge for at Kristian får muligheten til å gjøre det han allerede ønsker å gjøre. Med andre ord vil ikke SEF – sett gjennom dette eksempelet – at Kristian skal ha andre ferdigheter eller disposisjoner; problemet ligger snarere i miljøets mulighetshorisont. Her er det betenkelig at Augestad ikke har reflektert over at tiltaket heter aktiv skolevei, og ikke aktive skoleelever.

Tiltaket er rettet mot faktorer i miljøet – det er her problemet ligger, og det er her tiltaket må rettes (om det er noen som må endre adferd er det nok heller foreldrene til Kristian, som har kjørt ham til skolen. Men først og fremst er problemet altså det at Kristian ikke får *muligheten* til å gå som er sentralt i det utklippet Augestad tilveiebringer). Tiltaket har riktignok en virkning på Kristian dersom han nå går mer, men det er altså ikke ved at SEFs tiltak får ham *over på tanken* om at gåing er noe han burde gjøre.

Her vil jeg imidlertid gjøre følgende understrekning: Kristian er en idé. Det vi ser her er med andre ord et uttrykk for en forestilling som SEF forholder seg til og tar utgangspunkt i når de utformer tiltak. Hva er Kristian? Han er et barn som *egentlig* ønsker å gå, men som av miljømessige årsaker ikke har mulighet til det. At et virkelig barn *lærer seg* viktigheten av å

gå eller sykle gjennom sosialisering er trolig riktig, men her er det altså snakk om hvordan SEF forestiller seg barnet, og da er det viktig å understreke at SEF *ikke ser for seg* at barnet er en uregjerlig skikkelse som fra naturens side er ondsinnet, eller som har disposisjoner som er uønskede, og som SEF følgelig er nødt til å omdanne slik at Kristian tenker og handler på en måte som er i tråd med de medisinske sannhetene som SEF forsøker å forme ham etter. Det vi snarere ser er heller idéen om å la barnet få mulighet til å gjøre hva det egentlig vil – om å la barnet få følge sin egeninteresse. På dette punktet synes jeg det er interessant å se hva Foucault skriver om egeninteressens rolle i håndteringen av populasjonen.

”We could also say that the naturalness of tge population appears in a second way in the fact that this population is of course made up of individuals who are quite different from each other and whose behavior, within a certain limit at least, cannot be accurately predicted. Nevertheless, according to the first theorists of population in the eighteenth century, there is at least one invariant that means that the population taken as a whole has one and only one mainspring of action. This is desire. Desire is an old notion that first appeared and was employed in spiritual direction [...], and it makes its second appearance within techniques of power and government. Every individual acts out of desire. One can do nothing against desire. As Quesnay says: You cannot stop people from living where they think they will profit most and where they desire to live, because they desire that profit. Do not try to change them; things will not change. However – and it is here that this naturalness of desire thus marks the possible the population and becomes accessible to governmental technique – for reasons to which we will have to come back and which are one of the important theoretical elements of the whole system, this desire is such that, if one gives it free play, and on condition that it is given free play, all things considered, within a certain limit and thanks to a

number of relationships and connections, it will produce the general interest of the population. Desire is the pursuit of the individual's interest. In his desire the individual may well be deceived regarding his personal interest, but there is something that does not deceive, which is that the spontaneous, or at any rate both spontaneous and regulated play of desire will in fact allow the production of an interest, of something favorable for the population. The production of the collective interest through the play of desire is what distinguishes both the naturalness of population and the possible artificiality of the means one adopts to manage it.

This is important because you can see that with this idea of a management of populations on the basis of the naturalness of their desire, and of the spontaneous production of the collective interest by desire, we have something that is completely the opposite of the old ethical-juridical conception of government and the exercise of sovereignty. For what was the sovereign for the jurists, for medieval jurists but also for the theorists of natural law, for Hobbes as well as for Rousseau? The sovereign is the person who can say no to any individual's desire, the problem being how to legitimize this "no" opposed to individuals' desire and found it on the will of these same individuals. Now through the economic-political thought of the physiocrats we see a completely different idea taking shape, which is that the problem of those who govern must absolutely not be how they can say no, up to what point they can say no, and with what legitimacy they can say no. The problem is how they can say yes; it is how they can say yes to this desire. The problem is not therefore the limit of concupiscence or the limit of self-esteem in the sense of love of oneself, but concerns rather everything that stimulates and encourages this self-esteem, this desire, so that it can produce its necessary beneficial effects. We have here therefore the matrix of an entire, let's say, utilitarian philosophy. And just as I think that Condillac's Ideology,

or, in short, what has been called sensualism, was the theoretical instrument by which the practice of discipline could be underpinned, I would say that utilitarian philosophy was the theoretical instrument that underpinned the government of population, which was something new at this time” (Foucault, 2007 s. 72-4).

Oversetteren har lagt ved det følgende notat, som en fotnote til siste setning:

”Manuscript, p. 17: ”What is also important is that ”utilitarian philosophy” is to the government of population a bit what Ideology was to the disciplines”” (i Foucault, 2007 s. 74).

Her ser vi altså at selv om tiltaket kan se ut til å rette seg mot den enkelte kropp, er tiltaket først og fremst rettet mot å gi spillerom for egeninteressen. Myndighetene skal finne måter å si ”ja” til egeninteressen. Dersom myndighetene gjør dette vil fellesskapets interesser sikres. I tillegg ser vi også ideen om at tiltakene skal dreie seg om å stimulere og styrke utviklingen av potensialet for å følge egeninteressen. Det vi ser er en idé om et *iboende potensial*. Vi ser her med andre ord heller ideen om å hente ut det man forestiller seg som et iboende potensial enn vi ser ideen om å innsette nye disposisjoner.

Denne forestillingen om potensialet er sentral i den teknikken som kalles for *health promotion*, eller helsefremming. I det sentrale Ottawa Charteret fra 1986 finner vi den følgende definisjoner av health promotion og enablement:

”Health promotion is the process of enabling people to increase control over, and to improve, their health. To reach a complete physical mental and social wellbeing, an individual or group must be able to identify and to realize aspirations, to satisfy, and

to change or cope with the environment. Health is, therefore, seen as a resource of everyday life, not the objective of living. Health is a positive concept emphasizing social and personal resources, as well as physical capacities. Therefore, health promotion is not just the responsibility of the health sector, but goes beyond healthy lifestyles to wellbeing

[...]

Health promotion focuses on achieving equity in health. Health promotion action aims at reducing differences in current health status and ensuring equal opportunities and resources to enable all people to achieve their fullest health potential. This includes a secure foundation in a supportive environment, access to information, life skills and opportunities for making healthy choices. People cannot achieve their fullest health potential unless they are able to take control of those things which determine their health. This must apply equally to women and men.” (WHO, 1986 første side, upaginert).

Helsen forstås altså ikke som *det livet til den enkelte dreier seg om*, men utgjør heller en ressurs for den enkelte; og det er denne ressursen, denne grunnleggende egenskapen hos mennesket som helsefremmingen retter seg mot. Vi ser også at fysiske kapasiteter utgjør ett av grunnlagene for den enkeltes mulighet for å kunne ”increase control over, and to improve their health”. Aktiv skolevei kan med andre ord tolkes som en ledd i en slik prosess.

Vi ser også at det innføres et skille mellom det komplette fysiske, mentale og sosiale velvære, og dette settet med ressurser. Helsefremmingen skal ”enable” eller legge til rette for at den enkelte kan øke kontroll over og forbedre helsen sin. Dette er grunnlaget for å kunne

leve et økonomisk og sosialt produktivt liv, noe som er i overenstemmelse med fellesskapets interesser. Det forutsettes her at individet kommer til å gjøre de riktige valgene, at de kommer til å identifisere og realisere gode målsettinger. Helsefremmingen dreier seg ikke om å få den enkelte eller gruppen til å endre seg, men snarere om å gi dem muligheten til og legge til rette for at de kan ta kontroll over sitt eget liv slik at de kan følge sine egeninteresser, som igjen er positivt for fellesskapet.

Helsediskursens mange virkninger

Men det er ikke bare miljøet som tillegges disse tvilsomme hensiktene. I Augestads forklaring ser det ut til at *alt som er i kontakt med vitenskapen eller forvaltningen* får noe av den kraften som disse enhetene besitter. Vi ser for eksempel ideen om styrkeforholdet utspille seg i den måten Augestad forestiller seg ”helsediskursen”. Helsediskursen er en størrelse som Augestad mener øver en kraft på individet, og som på motsatt side taper kraft dersom det er indre stridighet mellom forskere som opererer innenfor dette diskursive feltet. Augestad skriver:

”Helsediskursens virkninger er med andre ord mangfoldig. Den konkurrerer med sannheter fra andre diskurser og dets begreper knyttes til ulike livshistorier.

Helsediskursens effekt undergraves også av indre stridigheter. Indremedisiner Fedon Lindberg er en av dem som sår tvil om noen av sannhetne innenfor det rådende kostholdsparadigme; er det nå egentlig så sunt å spise potere, korn og brød? Lindbergs store synd er at han anbefaler å begrense inntaket av karbohydrater anbefaler han protein og litt fett. Lindberg beskyldes av andre ernæringsekspertene for å lure nordmenn til å spise mindre brød og potter. Når vitenskapsmennene er uenige seg imellom taper de hverandres argumenter for kraft. På en måte taper begge de stridende parter på at kampen sår tvil om naturvitenskapen som en eksakt vitenskap,

dermed er begge parter argumenter devaluert. Men samtidig har individet gjenerobret noe av tankekraften, det kan gjøre sine egne eksperimenter. Det har blitt sin egen vitensaktør og kan konstruere sitt eget helseprogram, selv om man tar i bruk teknikker og begreper fra den offentlige helsediskursen i denne byggingen” (Augestad, 2005 s. 48).

I dette utdraget ser vi altså flere ting som det er verdt å bemerke. Av de siste tre setningene ser vi at spillet for Augestad ser ut til å handle om individets tankekraft. Det er denne tankekraften helsediskursen forsøker å vinne gjennom *kraften* av sine overbevisende argumenter, eller den ”kraften” som helsediskursen på et vis har. Problemet er i følge indrestridighet mellom aktører på det helsediskursive feltet fordi ”når vitenskapsmennene er uenige seg imellem *tapper de* hverandres argumenter for *kraft*”. Det jeg vil understreke at dette er en forenklet versjon av hva som virkelig foregår. Og problemet er at istedenfor å anerkjenne at dette er en forenkling benytter Augestad seg av en forklaringsmodell som bygger på den grunnleggende antakelsen om styrkeforholdet. Dette avsnittet er særlig ispedd ord som ”virkninger” ”konkurrerer”, ”indre stridigheter – ord som man på en side kunne argumentert for at ”peker mot reelle fenomener”. Problemet er bare at det ikke forklarer oss hva som foregår, hvordan individet forholder seg til sin verden, til ”helsediskursen”. Når Augestad forklarer at indre stridighet medfører at argumentene tappes for kraft refererer han da bare til argumentet i seg selv – hvordan elementet ”argumentet” er endret i form av verdien ”kraft” – men forteller oss ingenting om verden hvor dette argumentet fremføres og hvor denne ”kraften” utspiller seg. Man kan med andre ord sagt at man skjønner hva Augestad har ment, eller snarere at vi kan forestille oss hva Augestad har ment. ;en vi må samtidig anerkjenne at vi dermed ikke har lært noe annet enn det vi allerede visste, og at vi i verste fall kan ha fått bekreftet forestillinger som er mindre heldige.

Oppsummering

Frem til nå har jeg forsøkt å redegjøre for tre forhold: (1) grunnleggende for Augestads analyse er ideen om styrkeforholdet. (2) Augestad definerer makt som en praksis og forstår makt som en relasjon som går mellom mennesker. Makten opererer da på et mikronivå. (3) Fordi Augestad forstår makten som et styrkeforhold som skal analyseres på mikronivå er han ikke forberedt på eller villig til å ta populasjonen i betraktning; noe som kommer til uttrykk i en rekke tolkninger som forutsetter og dermed bekrefter tesen om at kroppen i økende grad er gjort til objekt for den statlige forvaltningen. På dette grunnlaget trekker Augestad på en gammel forståelse av makt som ikke er skikket til å gripe de prosessene som virker i det caset han har forsøkt å ta for seg. På denne måten lot han ikke "feltet" tale for seg, fordi han var så opptatt av å finne det han letet etter. Her vil jeg understreke at jeg bare har tatt for meg et veldig lite utvalg fra Augestads artikkel. Min påstand er likefult at kritikken jeg her har framsatt er dekkende også for de delene av teksten jeg ikke har behandlet.

Gjennom denne redegjørelsen har jeg forsøkt å vise at det er betydelige forskjeller mellom den Foucault Augestad forsøker å mobilisere, og det jeg finner i tekster som Augestad ikke har basert seg på. Og særlig har jeg forsøkt å vise hvor avgjørende det er å ta populasjonen i betraktning dersom en skal forstå de helsepolitiske tiltakene.

Jeg vil nå fokusere på Augestads konklusjon om at "SEF inkarnerer det Foucault kalte biopolitikk, dvs. en rekke teknikker som tas i bruk for at kroppen skal omdannes og forbedres". På dette punktet vil jeg gå enda nærmere inn på populasjonens rolle for styringen ved å fokusere på forskjellen mellom disiplinær normering og sikkerhetsapparates normalisering.

Den biopolitiske konklusjonen

”Det at disse disiplinære teknikkene koples sammen med ulike statlige tiltak for å regulere befolkningsgruppers livsfunksjoner – såkalte livsreguleringsteknikker – gjør at SEFs politikk kan tolkes som det Foucault kalte biopolitikk. Foucault hevdet at ”For det kapitalistiske samfunnet var det biopolitikken som var det viktigste av alt, det biologiske, det somatiske, det kroppslig. Kroppen er en bio-politisk virkelighet; medisinen er en biopolitisk strategi” (Foucault 1994b:210, Schaaning 2000:463). SEF er et artikulasjonsfelt for det Foucault kalte livsreguleringsmakten, dvs. en tett sammenkopling mellom medisin og stat. Ved å studere SEF ser vi hvordan det medisinske kunnskapsregimet påvirker den offentlige diskursen og de konkrete politiske tiltakene, i form av prioriteringer, veiledninger, planer og bevilgninger. Kroppen skal forbedres i tråd med de medisinske sannhetene. Biopolitikken har blitt videreført og intensivert gjennom oppbygging av en egen forebyggingsdivisjon i helsedepartementet” (Augestad, 2005 s. 40-1).

Her sier Augestad en rekke ting. Avsnittet er interessant fordi Augestad med referansen til *livsreguleringsteknikker* faktisk trekker inn populasjonens biologiske virkelighet. Selv om det da virker som om han har godtgjort for den kritikken jeg retter mot ham ved å trekke inn dette elementet er det fremdeles kroppen som settes i fokus. Videre ser vi også forståelsen av at kroppen, innenfor dette systemet, ”skal forbedres i tråd med de medisinske sannhetene”. Denne formuleringen har en distinkt disiplinær valør som overskygger betydningen av populasjonen. Augestad gjør med dette referanse til en form for normalisering som kjennetegnes av disiplinen. Dette er altså uheldig ettersom biopolitikk representerer en form for normalisering kjennetegnet av fokuset på å sikre og vedlikeholde *populasjonens naturlige* prosesser.

Jeg vil nå ta for meg disse punktene: biopolitikk forstått som en disiplinær teknikk, og biopolitikk som en form for disiplinær normalisering. Begge disse punktene setter jeg opp mot Foucaults redegjørelse av disse spørsmålene.

Fra man-as-body til man-as-species

Augestad konkluderer med at ”SEF inkarnerer det Foucault kalte biopolitikk, dvs. en rekke teknikker som tas i bruk for at kroppen skal omdannes og forbedres” (s. 49). Han tolker da biopolitikk som et sett av disiplinære teknikker rettet mot kroppen. Dette er imidlertid bare ett av to felt som Foucault tilskrev biopolitikken:

”To say that power took possession of life in the nineteenth century, or to say that power at least, thanks to the play of technologies of discipline on the one hand and technologies of regulation on the other, succeeded in covering the whole surface that lies between the organic and the biological, between body and population.

We are, then, in a power that has taken control of both the body and life, or that has, if you like, taken control of life in general – with the body as one pole and the population as the other” (Foucault, 2004 s. 253).

Her er det imidlertid viktig å merke seg forskjellen mellom det organiske (anatomiske) og det biologiske. Det anatomiske referer til det Augestad mener med ”kroppen”. Det biologiske viser til noen av de prosessene som kobles til *populasjonen*. Dette er for eksempel dødsrater, fødselstall, levealder, forekomsten av sykdommer. Dette utgjør faktum ved mennesket forstått som art. Populasjonen forstått som biologiske prosesser var i følge Foucault en helt ny politisk skikkelse som var ulik den anatomiske kroppen. Det er også viktig å understreke at Foucault her legger større vekt på populasjonens biologiske prosesser enn han gjør på

disiplinens fokus mot kroppen. Kroppen utgjør nå eksemplifiseringen av disse prosessene, men en kan ikke gjenfinne ”dødsrater”, ”fødselstall” eller ”forventet levealder” hos enkeltmennesker, eller gjennom konkret erfaring. Disse størrelsene eksisterer bare på populasjonsnivå.

Derfor er det særlig uheldig at Augestad presenterer biopolitikk som noe som i hovedsak er et sett med disiplinære teknikker rettet mot kroppen. Det følgende avsnittet fra *Society Must Be Defended* bør være oppklarende:

”Unlike discipline, which is addressed to bodies, the new nondisciplinary power is applied not to man-as-body but to the living man, to man-as-living-being; ultimately, if you like, to man-as-species. To be more specific, I would like to say that discipline tries to rule a multiplicity of men to the extent that their multiplicity can and must be dissolved into individual bodies that can be kept under surveillance, trained, used, and, if need be, punished. And that the new technology that is being established is addressed to a multiplicity of men, not to the extent that they are nothing more than their individual bodies, but to the extent that they form, on the contrary, a global mass that is affected by over all processes characteristic of birth, death, production, illness, and so on. So after a first seizure of power over the body in an individualizing mode, we have a second seizure of power that is not individualizing but, if you like, massifying, that is directed not at man-as-body but at man-as-species. After the anatomo-politics of the human body established in the course of the eighteenth century, we have, at the end of the century, the emergence of something that is no longer an anatomo-politics of the human body, but what I would call a ”biopolitics” of the human race” (Foucault, 2004 s. 242-3).

For Foucault er ikke biopolitikken disiplinær. Dette betyr imidlertid ikke at de disiplinære teknikkene forsvinner. Om den nye biopolitikken sier Foucault at:

”This technology of power does not exclude the former, does not exclude disciplinary technology, but it does dovetail into it, integrate it, modifyinng it to some extent, and above all, use it by sort of infiltrating it, embedding itself in existing disciplinary techniques. This new techique does not simply do away with the disciplinary technique, because it exists at a different level, on a different scale, and because it has a different bearing ares, and makes use of very differnent instruments” (Foucault, 2004 s. 242).

Men en slik nyanse tar ikke Augestad i betraktning. Fokuset for analysen hans er lagt på tiltakene som iverksettes, for Foucault hadde jo ”hevdet at vi må gå inn i den konkrete situasjonen og analysere hvordan makt utøves der” (Augestad, 2005 s. 34). Det feltet som åpenbarer seg her representerer istedenfor noe som definitivt ikke eksisterer i konkrete situasjoner. Samtidig ser vi også at det får betydning for det som foregår i konkrete situasjoner.

Dette skillet mellom en disiplinær teknologi rettet mot *man-as-body* og biopolitikk rettet mot *man-as-species* kan videre utforskes ved å se på hvordan det disiplinære apparatet *normerer* og hvordan sikkerhetsapparatet *normaliserer*.

Normering – normalisering

”You know better than me the unfortunate fate of this word ”normalization.” What is not normalization? I normalize, you normalize, and so on” (Foucault, 2007 s. 56).

For Augestad var biopolitikken ”en rekke teknikker som tas i bruk for at kroppen skal omdannes og forbedres” (2005 s. 49). Gjennom denne prosessen skulle SEF sikre at kroppen ble forbedret ”i tråd med de medisinske sannhetene” (s. 41). Dette er en distinkt idé. Dette er hva Foucault kaller normering.

”Let’s now take discipline. I think it is indisputable, or hardly disputable, that discipline normalizes. Again we must be clear about the specificity of disciplinary normalization. [...] Discipline, of course, analyzes and breaks down; it breaks down individuals, places, time, movements, actions, and operations. It breaks them down into components such that they can be seen, on the one hand, and modified on the other. It is this famous disciplinary, analytical practical grid that tries to establish the minimal elements of perception and the elements sufficient for modification. Second, discipline classifies the components thus identified according to definite objectives. What are the best actions for achieving a particular result: What is the best movement for loading one’s rifle, what is the best position to take? What workers are best suited for a particular task? What children are capable of obtaining a particular result? Third, discipline establishes optimal sequences or co-ordinations: How can actions best be linked together? How can soldiers best be deployed for a maneuver? How can schoolchildren be distributed hierarchically within classifications? Fourth, discipline fixes the processes of progressive training (*dressage*) and permanent control, and finally on the basis of this, it establishes the division between those considered

unsuitable or incapable and the other. That is to say, on this basis it divides the normal from the abnormal. Disciplinary normalization consists first of all in positing a model, an optimal model that is constructed in terms of a certain result, and the operation of disciplinary normalization consists in trying to get people, movements, and actions to conform to this model, the normal being precisely that which can conform to this norm, and the abnormal that which is incapable of conforming to the norm. That is, there is an originally prescriptive character of the norm and the determination and the identification of the normal and the abnormal becomes possible in relation to this posited norm. Due to the primacy of the norm in relation to the normal, to the fact that disciplinary normalization goes from the norm to the final division between the normal and the abnormal, I would rather say that what is involved in disciplinary techniques is a normation (*normation*) rather than normalization” (Foucault, 2007 s. 56-7).

Den måten Augestad beskriver SEFs teknikker ser ut til å være i tråd med en slik form for normering. Ta for eksempel:

”SEFs teknikker ligner det Foucault kaller disiplinære, dvs. ulike teknikker for oppsamling av viten om menneske: Observasjon, eksaminasjon, registrering og klassifisering er teknikker som tas i bruk for å akkumulere detaljerte opplysninger om individet og dets kropp” (Augestad, 2005 s. 40).

I Augestads forstand fungerer kunnskapen som en måte å samle opp på kvantitativt vis kunnskap om individet. Med populasjonen kunne han ha forklart hvordan denne kunnskapen går opp i en høyere enhet, en egen virkelighet som er noe annet enn individet og kroppen.

Men Augestad tar ikke høyde for at populasjonen utgjør en egen virkelighet, og det selv når han tar for seg kategorier og variabler som eksisterer på befolkningsnivå, som samles inn for å si noe om populasjonen:

”Gjennom ulike innsamlingsmetodikker – spørreskjema, kartlegging av fysisk form (ved hjelp av ulike måleapparater), fraværstatistikker, sykdomsstatistikker osv. – får staten ved hjelp av vitenskapen noen kikkehull inn i enkeltmenneskers liv og levned. Borgerne eller ulike kategorier av befolkningen – elever, gravide, pensjonister, røykerne osv. – blir gjort til gjenstand for det undersøkende og granskende blikk. Vi blir gjort til kunnskapsobjekter; vi blir målt og veid, og alt sammen har til hensikt å si noe om variabler man antar har helsemessige implikasjoner” (Augestad, 2005 s. 40).

Augestad går ikke inn på betydningen av disse variablene. Jeg får også inntrykk av at han forstår de ulike kategoriene som virkelige størrelser. Dette inntrykket får jeg av det lille ordet ”røykerne”, som gir en distinkt familiær vending, noe som for meg insinuerer at dette er en gruppe som man kjenner til der ute i det virkelige livet (”røykerne, du vet”). I tillegg til dette sier Augestad at ”Borgerne eller ulike kategorier av befolkningen” som om det var det samme, og at ”Vi blir gjort til kunnskapsobjekter; vi blir målt og veid” som om det som her foregikk var at befolkningen – som i utgangspunktet er en ansamling av juridiske subjekter – gjennom denne prosessen av kunnskapsinnsamling *gjøres til* kunnskapsobjekter. Dette indikerer for meg at Augestad ikke er bevisst den distinksjonen som Foucault trekker opp mellom populasjonen som en biologisk størrelse, og befolkningen som en ansamling av juridiske subjekter. I tillegg viser det en essensialistisk tenkning fra Augestads side som går på forutsettelsen av eksistensen av ”borgernes eller ulike kategorier av befolkningen”, forstått som en tatt-for-gitt størrelse; en størrelse som ikke er skapt, som nå er i ferd med å ”gjøres til

kunnskapsobjekter” gjennom ulike innsamlingsmetodikker ”og alt sammen har til hensikt å si noe om variabler man antar har helsemessig implikasjoner”. Augestad skriver seg på denne måten inn i folket, som er virkelig, og ser bort på variabler, som bare er en konstruksjon; noe ”man antar”. Dette indikerer for meg at han ikke tar populasjonen på alvor, som noe som kunne sagt ham noe om det som foregikk.

For Augestad eksisterer bare kroppen, og han får dermed ikke øye på den formen for normalisering som tar utgangspunkt i populasjonen, det Foucault kaller normalisering:

”Now, I think that through this typical practice of security we see a number of elements that are absolutely important for the later extension of apparatuses of security. First, what do we see in all the processes of the practice of inoculation: in the supervision of those inoculated, in the set of calculations made in the attempt to determine whether or not it really is worth inoculating people, whether one risks dying from the inoculation, or dying from the smallpox itself? First of all we see that the disease is no longer apprehended in terms of the notion of ”prevailing disease (*maldie régnante*),” which was still a very sound category, consistent with the medical thought and practice of the time. As defined or described in seventeenth and still in eighteenth century medicine, a prevailing disease is a kind of substantial disease if you like, which is united with a country, a town, a climate, a group of people, a region, a way of life. The prevailing disease was defined and described in terms of this mass, overall relationship between a disease and a place, a disease and a group of people. When quantitative analysis are made of smallpox in terms of success and failure, defeats and successful outcomes, when the different possibilities of death or contamination are calculated, the result is that the disease no longer appears in this solid relationship of the prevailing disease to its place or milieu, but as a distribution of cases in a

population circumscribed in time or space. Consequently the notion of case appears, which is not the individual case, but a way of individualizing the collective phenomenon of the disease, or of collectivizing the phenomena, integrating individual phenomena within a collective field, but in the form of quantification and of the rational and identifiable. So, there is the notion of case.

Second, the following fact appears: If the disease is accessible in this way at the level of the group and at the level of each individual, in this notion, this analysis of the distribution of cases, then with regard to each individual or group we will be able to identify the risk for each of [catching] smallpox, of dying from it or being cured. For each individual, given his age and where he lives, and for each age group, town, or profession, we will be able to determine the risk of morbidity and the risk of mortality. Thus, we will know the specific risk for each age group – here I refer to the text published by Duvillard right at the start of the nineteenth century, *Analyse de l'influence de la petite vérole*, which is, as it were, the summation of all this quantitative research, which establishes all these quantitative facts accumulated [in the] eighteenth century and shows that for every child born there is a risk of getting smallpox that can be established as of the order of 2 in 3. If one catches smallpox, we can determine the risk of dying from it according to age group, if one is young or old, belongs to a particular milieu, if one follows a certain profession, and so on. We can also establish the risk of vaccination or variolization provoking the disease, and the risk of getting smallpox later despite variolization. So, there is the absolutely crucial notion of risk.

Third, this calculation of risk shows straightaway that the risks are not the same for all individuals, all ages, or in every condition, place or milieu. There are therefore differential risks that reveal, as it were, zones of highest risk and, on the other

hand, zones of less or lower risk. This means that one can thus identify what is dangerous. [With regard to] the risk of smallpox, it is dangerous to be less than three years old. It is more dangerous to live in the town than in the country. So, after the notions of case and risk, there is the third important notion of danger.

Finally, phenomena of sudden worsening, acceleration, and increase of the disease can be identified that do not fall within the general category of epidemic, but are such that its spread at a particular time and place carries the risk, through contagion obviously, of multiplying cases that multiply other cases in an unstoppable tendency or gradient until the phenomenon is effectively checked by either an artificial or an enigmatic natural mechanism. This phenomenon of sudden bolting, which regularly occurs and is also regularly nullified, can be called, roughly – not exactly in medical terminology, since the word was already used to designate something else – the crisis. The crisis is this phenomenon of sudden, circular bolting that can only be checked either by a higher, natural mechanism, or by an artificial mechanism” (Foucault, 2007 s. 60-61).

Allerede her kan vi merke en viktig forskjell mellom disiplin og sikkerhet. Der hvor de disiplinære teknikkene var rettet mot og opptatt av kroppen – dens funksjonalitet i forhold til et fremsatt skjema rettet mot å fullføre en fra statens perspektiv nødvendig operasjon – ser vi med sikkerhetsapparatet opprettelsen av en rekke *statistiske kategorier*: casus, risiko, fare, krise; begreper som brukes for å identifisere de generelle mulighetene for en bestemt hendelse. Hva det her er snakk om er altså ikke kroppen, men populasjonen; og det er populasjonen forstått som statistisk størrelse, ikke befolkningen forstått som ansamling av juridiske subjekt.

”Case, risk, danger, and crisis are, I think, new notions, at least in their field of application and in the techniques they call for, because a series of interventions will have the aim of precisely not following the previous practice of seeking purely and simply to nullify the disease in all the subjects in which it appears, or to prevent contact between the sick and the healthy. What, basically, was the aim of the disciplinary mechanisms, of the disciplinary system applied in epidemic regulations, or in regulations applied to endemic diseases like leprosy? It was, of course, first of all to treat the disease in each patient, insofar as they could be cured, and then to prevent contagion by isolating the sick from the healthy. What does the apparatus that appears with variolization-vaccination consist in? It is not the division between those who are sick and those who are not. It takes all who are sick and all who are not as a whole, that is to say, in short, the population, and it identifies, the coefficient of probable morbidity, or probable mortality, in this population, that is to say the normal expectation in the population of being affected by the disease and of death linked to the disease. In this way it was established – and on this point all the statistics in the eighteenth century agree – that the rate of mortality from small (*la petite vérole*) was 1 in 7.782. Thus we get the idea of a ”normal” morbidity or mortality. This is the first thing.

The second thing is that with regard to the morbidity or mortality considered to be normal, one tries to arrive at a finer analysis that will make it possible to disengage different normalities in relation to each other. One will get the ”normal” distribution of cases of and deaths due to smallpox (*la petite vérole*) for every age, in each region, town, and different areas of the town, and in terms of different occupations. Thus one will have the normal, overall curve, and different curves considered to be normal. What technique will be used in relation to this? It will be to try to reduce the most

unfavorable, deviant normalities in relation to the normal, general curve, to bring them in line with the normal, general curve. In this way, for example, when it was very quickly discovered that children under three years are affected by smallpox much more quickly, much more easily, much more strongly, and with a much higher rate of morbidity, the problem arose of how to reduce this infant morbidity and mortality so that it tends to fall in line with the average level of morbidity and mortality, which will itself be altered moreover by the fact that a section of individuals within this general population has a lower morbidity and mortality. It is at this level of the interplay of differential normalities, their separation out and bringing into line with each other, that – this is not yet epidemiology, the medicine of epidemics – the medicine of prevention will act.

We have then a system that is, I believe, exactly the opposite of the one we have seen with the disciplines. In the disciplines one started from a norm, and it was in relation to the training carried out with reference to the norm that the normal could be distinguished from the abnormal. Here, instead, we have a plotting of the normal and the abnormal, of different curves of normality, and the operation of normalization consists in establishing an interplay between these different distributions of normality and [in] acting to bring the most unfavorable in line with the more favorable. So we have here something that starts from the normal and makes use of certain distributions considered to be, if you like, more normal than the others, or at any rate more favorable than the others. These distributions will serve as the norm. The norm is an interplay of differential normalities. The normal comes first and the norm is deduced from it, or the norm is fixed and plays its operational role on the basis of this study of normalities. So, I would say that what is involved here is no longer normation, but rather normalization in the strict sense” (Foucault, 2007 61-3).

Power, knowledge, population

For å forstå forholdet mellom makt og kunnskap, vitenskap og avgjørelse må man se til populasjonen. I gjennomgangen av Pål Augestads analyse av forholdet mellom makt og kunnskap har jeg forsøkt å vise hvordan den ikke er adekvat for å forstå dette forholdet.

Augestads analyse halter ved at den bare forstår makten som et mikrofønenomen, som noe som gjøres i praksis, forstått gjennom tiltak og praksis; statsforvaltningen og vitenskapsmenn får her en essens som Augestad forklarer gjennom teorien om at makt er et styrkeforhold (en påstand som tilsynelatende er berettiget fordi den springer ut av Foucault selv, men som ved nærmere ettersyn viser seg å ha fatale implikasjoner for Augestads evne til å analysere forholdet mellom kunnskap og makt, vitenskap og statsforvaltning).

Augestad er investert i det spillet han forsøker å belyse ved at perspektivet hans skriver seg inn som maktrelasjonenes ureduserbare motpart.

Dermed befinner han seg både innenfor den situasjonen han forsøker å se ”utenfra”, samtidig som han har en utvendiggjort forestilling av staten, vitenskapen og forholdet mellom dem.

Fordi Augestad har dette utvendiggjorte perspektivet på staten ser han flere likheter mellom fenomener enn hva godt er, og han ”forklarer” makten ved å referere til trekk ved dens overflate (tiltak, praksiser, legens).

Selv om samfunnsvitenskapene ikke har samme status som naturvitenskapene kunne vi sagt at Augestad her fremviser distinkte eksempler av det Gaston Bachelard¹¹ identifiserte som førvitenskapelig tenkning; forklaringene hans baserer seg på essensialistisk og metaforisk tenkning som ikke bidrar til å klargjøre forholdet mellom kunnskap og makt, og som heller illegger disse et essensialistisk slør, og gir denne relasjonen en essens som kan gjøre oss mindre skikket til å forstå hva som foregår enn det vi gjør uten Augestads tekst.

Augestad kommer med følgende forbehold:

”Det å overføre Foucaults maktanalyse til et annet empirisk felt er i seg selv et tvilsomt prosjekt som nok vil få mange ”kjennere” til å rynke på nesen. Foucault ønsket ikke å finne opp nye begreper, for i neste omgang å tre disse ned over samfunnsformasjonen. Han ville ikke ta utgangspunkt i et bestemt begrepsskjema, men ønsket isteden å undersøke hvordan ulike institusjoner og epoker selv tematiserer sine praksiser” (Augestad, 2005 s. 34).

Problemet er ikke så mye at Augestad her bryter med en lov fremsatt av kjennere, så mye som at han gjennom sin forestillingsevne har gjort Foucaults maktanalyser til et element som ikke passer inn i ”et *annet* empirisk felt”. Augestad fremviser her en tingeliggjøring av ”Foucault” som på den ene siden er uheldig for vår forståelse av hva perspektivet hans innebærer, og som på den andre siden er representativt for Augestads posisjon generelt.

I denne teksten har jeg forsøkt å vise hva en slik posisjon innebærer og hva Foucaults innsikt og analyser kan få av betydning for hvordan vi burde forstå forholdet mellom vitenskap og

¹¹ Bachelard, som ikke eksplisitt har blitt tatt opp i diskusjonen av Augestads tekst har likevel ligget i bakhånd, og jeg referer leseren til den dessverre ute-av-print, men svært givende boken *The Formation of The Scientific Mind* fra 1938. Boken ble oversatt i 2002 og skulle ligge lett tilgjengelig for den som er kyndig i interett.

avgjørelse i dagens konkrete situasjon. Men heller enn å vise til ”makt” som noe som allerede eksisterer som et element i verden som *danner* relasjonene vi uansett må ta del av viser jeg til den måten populasjonen kan forstås som korrelatet til maktteknologiene og objektet for kunnskap.

Om siteringen

”The poet might answer that indeed he wants his poetry to be understandable and understood (that is why he writes it), but if what he says could be said in terms of ordinary language he would probably have done so in the first place”

One-Dimensional Man – Herbert Marcuse, 2002 s. 196-7

Selv den uoppmerksomme leser vil legge merke til at jeg i denne oppgaven har en høy sitatføring, og kan ha gjort seg noen tanker om hvorvidt en slik mengde hører hjemme i en akademisk fremstilling. La meg derfor si det følgende: I løpet av den prosessen jeg har vært igjennom har jeg ved flere anledninger irritert meg over og blitt frustrert av ulike menneskers forsøk på å oversette det noen har sagt. På den ene siden har jeg blitt glad for å oppdage et nytt felt eller emne, men som regel skuffet når jeg oppdager forskjellene til originalen. Jeg har forsøkt å gjør det samme, det er dette jeg har blitt lært, men etter hvert som tiden har gått har jeg forstått at det trolig skaper flere problemer enn det gir nye muligheter for forståelse dersom en transformerer innholdet i en tekst for å overføre det til sin egen. En skal bruke det andre har sagt, til sine egne formål. Jeg istedenfor valgt å i stor grad la tekstene tale for seg, gi dem det jeg anser som tilstrekkelig pusterom slik at enkeltpoengene kommer frem i kontekst av en lengre tankerekke. Min egen roll har da vært å vise frem hva noen har sagt for deretter å kommentere.

Likefullt vil den oppmerksomme leser legge merke til at det finnes steder hvor jeg jo tar i bruk mer oppsummerende grep, og kan derfor nå gjøre seg tanker om hva som gjør at jeg i visse tilfeller mener det er greit å oppsummere og fortolke, mens det i andre tilfeller er helt avgjørende å tilveiebringe lengre sitater. Det sentrale ordet er for meg: epistemologi. Dette ordet, som står sentralt i en av de tradisjonene Foucault forholdt seg til, viser til måter å tenke

på. Jeg har forsøkt å presentere ulike måter å tenke på, og gjennom dette stilt meg opp ulike posisjoner, som jeg i neste omgang har forsøkt å ta høyde for i mitt eget studie. Når jeg har tilveiebrakt lengre sitater fremfor å nøye meg med en setning eller to, er dette fordi poengene jeg ønsket å få frem, som jo ofte krystalliserer seg på setningsplanet, best kan forstås dersom vedkommende forfatter selv får forklart seg. Jeg er da likevel fortolkende gjennom de utvalgene jeg gjør. Selv om jeg forsøker å være samvittighetsfull i den måten jeg fremlegger og gjør utvalg, burde jo leseren selv se på de tekstene jeg tar i bruk.

Det er noe som skjer når man forsøker å forklare det andre har sagt, og selv med de beste intensjoner om god bruk vil man alltid forårsake en betydelig transformasjon av den annetheten som den andre stemmen i utgangspunktet representerer; når man forsøker å gjøre det som er annerledes til noe som er forståelig. Jeg har, ved å inkludere lengre passasjer fra det materialet jeg har kommet i kontakt med i løpet av studiet heller forsøkt å la leseren transformeres.

Jeg sier ikke med dette at problemstillingene som knytter seg til oversettelse og forklaring dermed er løst. I en oppgave som denne er det ikke mulig å komme unna slike problemstillinger; og gjennom utvalg og presentasjon av passasjer gjør jeg et ikke ubetydelig arbeid for å forme leserens perspektiv og for å danne grunnlag for deres forestillinger. Valgene jeg har tatt anser jeg likefult som de mest samvittighetsfulle jeg kunne ta, gitt det mulighetsrommet som er meg tilgjengelig.

Litteratur

Allen, J. (2004) *Topologies of power – beyond territory and networks*. Taylor and Francis books, New York.

Augestad, P. (2005) *Resept for et sunnere Norge – Et foucaultsk blikk på norsk helsepolitikk*. Sosiologi i dag, årgang 35, nr. 2/2005. s. 33-52. Universitetsforlaget, Oslo.

Bachelard, G. (2002) *The Formation of the Scientific Mind – A Contribution to a Psychoanalysis of Objective Knowledge*. Oversatt av Mary McAllester Jones. 1. Utg. Clinamen Press, UK.

Castel, R. (1991) *From Dangerousness to Risk*. I *The Foucault-Effect – Studies in Governmentality*. 1. Utg. Red. Burchell, G., Gordon, C. og Miller, P. University of Chicago Press, Chicago. s. 281-296.

Folkehelseloven (2011) *Lov 24 juni 2011 nr. 29 om folkehelsearbeid*. Fagbokforlaget, Bergen.

Foucault, M. (1982) *The Subject and Power*. Tilgjengelig fra:
https://is.muni.cz/el/1423/podzim2008/SOC757/um/FOUCAULT_Subject_and_power.pdf
[Sist sett: 21.08.2019]

Foucault, M. (1991) *Discipline and Punish – The Birth of the Prison*. Oversatt av Alan Sheridan. Penguin Books, London.

Foucault, M. (2004) *Society Must Be Defended*. Oversatt av David Macy. 1. Utg. Penguin Books, London.

Foucault, M. (2006) *Tingenes Orden – En Arkeologisk undersøkelse av vitenskapene om mennesket*. Oversatt av Knut Ove Eliassen. 1. utgave. Spartacus Forlag, Oslo

Foucault, M. (2007) *Security, Territory, Population – Lectures at Collège de France 1977-1978*. Oversatt av Graham Burchell. 1. Utg. Palgrave MacMillan, USA, UK.

Huxley, M. (2007) *Geographies of Governmentality. I Space, Knowledge and Power – Foucault and Geography*. Red. Crampton, J. W. og Elden, S. Ashgate, UK.

Marcuse, H. (1991) *One-Dimensional Man – Studies of the ideology of advanced industrial society*. 2. Utg. Routledge, London, New York.

Vallgård, S. (2001) *Governing people's lives. Strategies for improving the health of the nations in England, Denmark, Norway and Sweeden*. Tilgjengelig fra:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11766478> [Sist sett: 21.08.2019]

Vallgård, S. (2003) *Folkesundhed som Politik – Danmark og Sverige fra 1930 til i dag*. 1. Utg. Den Danske Maktutredningen. Århus Universitetsforlag.

WHO (1986) *Ottawa-Charter for Health Promotion*. Tilgjengelig fra:

http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/129532/Ottawa_Charter.pdf?ua=1 [sist sett: 21.08.2019].